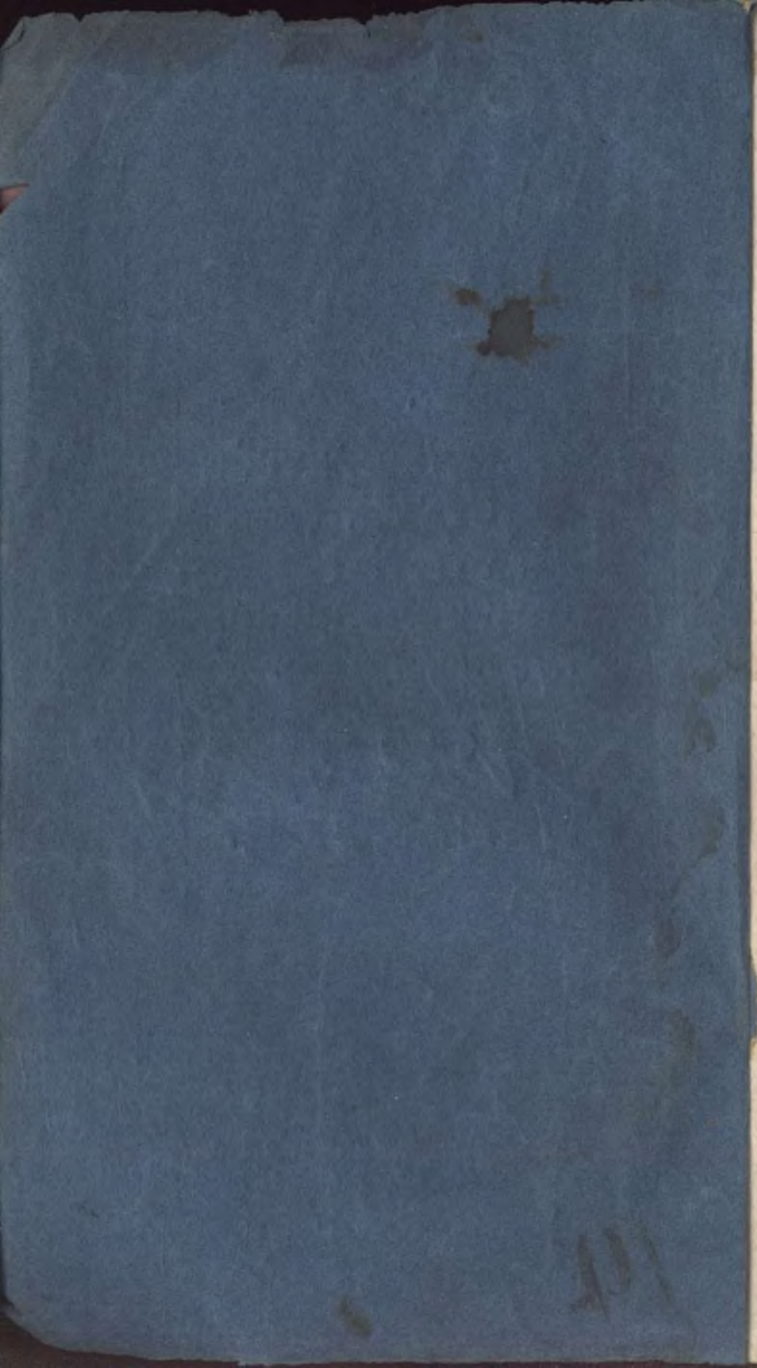

A
SZÉKELY TÖRVÉNYBŐL
ÖTVEN,
az erdélyi
MAGYAR TÖRVÉNYBŐL
EGY KÉRDÉSEKRE.

102
FELELETEK.

SZÉKELY JOGI ÖTVEN KÉRDÉSEK

ÉS FELELETEK,

és ezen kérdésre:

micsoda esetekben szabad vagy kell
a' saját just törvényes perfolyamaton
kívül magános vagy, köz tett által
(via facti privati vel publici)
védelmezni? vagy legalább ha követ-
kezőleg perfolyamaton válik is a' tárgy-
ból, a' védelmet elkezdni? eseten-
ként öszveszedve

52 Feleletek,

Irta Vargyasi

Szolga János

ügyvéd.

**Könyváros Lócsei Sp. László tulajdona.
árta 20 kr. ezüstben.**

**MAROS VÁSÁRHELYEN ,
nyomatott az ev. ref. kolégyom' betüivel
1844.**

Előszó.

A Székely nemzet jogai, különösen az örökösülésről szólók — köztudat szerint — inkább szokásokon, mint írott törvényeken alapulván; homályosabbak a' magyar és szász nemzet jogainál. E' jogok felvilágosítása szempontjából még az 1830-ik évben kezemen megfordult perekből 's más tapasztalatimból 50 székelyjogi kérdéseket készíttettem 's a' Nemzeti Társalkodóban koronként közöltem, hogy lennének véleményfejtő 's tárgyvilágosító vitatások magkövei. De kérdéseimnek nem

lón e' kívánt eredménye; mert azok — kivévén a' 12 első kérdéseket, melyekre közügyi aligazgató Vadadi Fülöp József úr 1831-ben felelt, 's melyek közül a' 4-ikre N. Ajtai Kovács István úr is ugyan azon évi Társalkodóban közbe szólott — felelet nélkül maradtak. Hogy tehát ezen kérdések pusztában kiáltó szó gyanánt el ne hangozzanak: azokra összesen mind az 50-re tapasztalatimból merített vélemény feleletemet az alábbiak szerint megtettem. Valamint célirányosnak tartám ezen kérdésre: hol és minő esetekben kell és lehet perfolyamáton kívül tény-úton törvényesen fellépni? tett 52 feleletimet ide iktatni.

A' nyelv tisztaságára figyeltem ugyan; de némely mesterszókat, nehogy stylnek tárgy essék áldozatául meg hagytam. M. Vásárhelyen 1843-n Tavaszutó 1-ső napján.

Író.

ELSŐ KÉRDÉS.

A' szabadosból (libertinus, manumis-sus) fejedelmi levél által lófővé vagy darabonttá lett új székely lehet-e az eredeti székely' általános magszakadásakor annak szomszédja, 's mint ilyen, annak elmaradott székely örökségében törvényes következő, vagy nem?

Felelet: A' magtalan elhalt eredeti székely' örökségében, örökülhet a' fejedelmi levél által lófőített (Primipilátust) vagy gyalogított (Pixidariátust nyert) új székely szomszédsági jognál fogva, véleményem szerint, ezen okokból; mert

a) a' szomszédsági jogszerénti öröklés, ez, a' székely nemzetet általánosan kötelező törvény — nem teszen külömbséget az eredeti, 's fejedelmi levél által lett székely között; mint ez a' H. T. 3. r. 4. címéből, 's a' marosvárhelyi 1451-ki és udvarhelyi 1555-ki kebelbeli nemzetalkotta törvényekből kitetszik.

b) a' fejedelmi levél által lófőített, vagy gyalogított illy személy, a' törzsökös székelyek közé felvétetik, megnevesítte-

tik, 's velek ugyanazon joguvá lesz, következőleg, a' magonszakadtnak jószágában mint szomszéd örökülhet; — mert az erdélyi magyar földön is a' H. T. 1. r. 2. 3. 4. és 6-ik cimei nyomán az adomány — és levél — nemesek (Donatarius, Armalista) az eredetileg régibb nemesekkel, mindenekben hasonjoguakká tétetnek.

Ellenvetés: „Az örökülés fennebb meg állított elve ellen láttatik lenni az: hogy az uj székelynek a' törzsökös székellyel vérségi egybenköttetése, 's ennelfogva az elmaradott székely-örökséghez örökülhetési joga nincs, valamint hiányzik a' fejedelemnek is a' székely földön mind törvényes, mind vérségi örökülése: ki az egymásközt osztályos törzsökös székelyek közé, ezeknek károkra, idegent bé sem vihet, vagy más szókkal: törzsökös családok' osztályos tagjává idegent nem tehet:“

Melly ellenvetésre nézve vélekedésem az: hogy a' vérségi összeköttetést az uj, és törzsökös régibb székely között, valamint a' fejedelem' lehető vagy nem lehető örökülését vizsgálni szükségtelen: *azt*, mivel minden törzsfaj (tribus) a' székely nemzetnek bizonyos osztályát képezvén, abban olyan egyének is voltak, kik a' törzsfajjal nem állottak vérség-ágazat szerénti összeköttetésben; *ezt*, mert, hogy a' fejedelemnek a' székely földön, a' királyi joggal illetett némely helyeken kívül, örökülhetési joga volna: ki állitná? De az uj szé-

kelynek az örököség jogát, nem a' fejedelem — ki annak elfogadására őt csak képpessé teszi — hanem, adja maga az egész székely nemzet az által, hogy még a' magyarok harmadik kijóvetelét megelőzőtt időkben történt megtelepedése' alkalmával, a' földre nézve a' szomszédi jog' rendszerét, ama hadi szokásból meritettet, — miszerént a' harcban elesett székely, javait bajtársa 's szomszédjára szokta vala hagyni, — megállította volt, 's ma élő törvényként gyakorolja. E' szerént az új székely' örökülhetési joga egyenesen a' föld birtoklás' természetéből, és nem a' fejedelmi löfőítő vagy gyalogító levélből, ered.

Második kérdés

A' H. T. 1. r. 27-k cime értelmében a' törvényes székely szomszédot vérszerénti örökösnek (propagativus haeres) kell é tekinteni, vagy csak törvényszeréntinek, (successivus) mint királyi fikust a' magyarok földén? Ezen anyaországi törvény, alkalmazható é a' székely földre, vagy nem?

Felelet: Ki legyen a' vér, — és ki a' törvény-szerénti örökös szükség lévén megkülönböztetni: a' H. T. 1. r. 27-k cime' magyarázataként, vérszerénti örökös az, ki vérségi leszármazásnál fogva örökösülván, a' magonszakadt embernek elkezdett, de bé nem végzett követlő pereit leszállítás útján folytathatja; — törvényszerénti pedig az, —

ki a' magonszakadt egyénnek azon javaiban, mellyeket az élteben birt, vagy — ha a' rajta lévő tehertől megmentendé — birhatott volna, telyes joggal; de azon jószágának tulajdonosi jogában, mellyet amaz, pörrel követelvén, meg nem nyert, nem örökülhet.

Felvén tehát a' székely nemzetnek szomszédsági jogon alapult törvényét, 's a' H. T. 3. r. 4-ik cime ezen cikkét: *Dissimili penitus lege gaudentes* etc. ezekből, — mint Kállay is, a' székely nemzet eredete, polgári és hadi intézeteiről írt történeti értekezése 90. 91-ik lapjain feljegyzí — világos, hogy a' székely nemzet tagjai közt az osztályosság, bár ne legyen is tudva lévő szoros atyafiság, — mindég előre feltétetik (*praesumitur*) több rendbeli ítéletek tanusítása szerint. A' honnan önként következik, hogy a' székely szomszéd magonszakadandó szomszédja' vérszerénti örökösének tekintendő, mellyből folyólag a' székely szomszéd, magonszakadott szomszédjának minden erőtelen, 's lappangó joggal elidegenített örökségeit vissza veheti; annyival is inkább, mivel a' székely nemzet a' hűtlenség bűnébe esettek', és magonszakadtak javaibani örökülési jogot nem adta át királynának, mint a' H. T. 1. r. 3-dik cime szerint a' magyar, hanem megtartottamagának. Ennél fogva az érdekelt H. K. 1. r. 27-ik cime a' székely földre csak

„megkülönböztetéssel“ alkalmazható, a' székely szomszéd vérszerénti örökösse lévén szomszédjának.

Harmadik kérdés?

A' székelyek generalis retractatiojában ki kell é tétetni a' magonszakadt székely szomszédnek elidegenítéseit vagy nem? 's ennélfogva a' szokásban lévő retractatio elég szélesé, nem e' ?

Felelet: Mivel egyfelől, a' retractationak fejedelmi stylje inkább a' magyar nemzet között eredett, 's az ők törvényükhöz van alkalmazva; székelyek között pedig mint a' magyar nemzett által alkotot-országnál régibb, fegyver-jogon örökölt különböző alkotmányú országban — ellenmondással éltek az idő-múlás megakadályozására; de más felől, a' 2-ik kérdésre tett felelet szerint a' székely szomszéd valóságos vérszerénti örökös: okszerűleg következik, hogy a' közönséges retractatio stylje a' retractanszékelyre nézve nem elég széles, tehát ki kellene benne fejeztetni a' szomszéd elidegenítéseinek is; mert, ha egyszer jogositva van a' szomszéd' örökségében örökösülni: jogának köll lenni az ezen örökösülési jogát fenntartó modokhoz is.

Negyedik kérdés.

A' történet, oklevelek; 's törvények, jelesen Mátyás királynak 1473-ban kiadott kiváltság levele, és a' comp. c. 3. r. 4. c. zime

3-ik art. szerint, a' két utolsóból az elsőbb rendbe, lehetséges lévén általmenni, 's még a' szabadosnak is lófővé (primipilussá) lenni: *Kérdés*: mi oka tehát és alkalmatossága, hogy ezen által — vagy előbb — menetel lépcsőjén mái napon elsőítő (primoralis) levelet látni nem lehet: a' midőn lófőítő és gyalogító levelek számosan találtnak?

Felelet: Mátyás királynak azon 1473-ban kiadott kiváltsági parancsából megtetszik, hogy azon korban a' gyalogos székelők a' lovasok', 's ezek ismét az elsők (primor) sorába a' magyar vajdák és székelő ispányok' tudtával és hírökkel, örökségi részük arányában szabadosan léphettek felyebb, a' Comp. Const. 3. r. 4-ik cime 3-ik cikkje szerint is az öszveírások (lustratiók) alkalmával szabad volt a' darabontok bár mellyikének magát, -- ha öröke aránylagos értékű volt -- a' lófők sorába iratni; de ezen szokás későbbben megváltozván: korlátozottabb lőn ezen átmenetel, 's csak fejedelmi kiváltság -- levelek nyitattak útát egyik osztályból a' másikba lehető átlépésre; de ez úton is sokan emeltettek szabados állapotról a' felsőbb osztályok' mindenikébe, -- az által egyszersmind meg is nemesítették. Innen magyarázható, hogy mái napon lófőítő, és gyalogító levelek, olly számok forognak kézen. Vagynak továbbá a' lófő osztályból az elsők' osztályába eme-

ló levelek is, mint ezt bém bizonyítja a' Fő kormányshéki írnök nagy ajtai Kovács István ur által 1831-ben a' kolozsmonostori káptalanban megtaláltatott, 's ugyan azon évben, az első félévi „Társalkodó“ 11-ik számában kiadott, és közlött elsőítő (primoralis) levél, mellyet adott vala Gyula Fejérváratt szentgyörgy hava 3-ik napján 1570-ben 2-dik János király Kismödi Marton Jánosnak, s' Péternek — mint az előtti lófőknek. —

Ötödik kérdés:

A' H. T. 1. r. 3. 4. 6. 7. 8. címei szerint, volt gondoskodás a' nemesítés utján, a' hazafiúsítás is ide járulván — arról: hogy a' megtelepedett eredeti magyarok a' fegyverviselésben el ne fogyjanak. Kérdés: hát ilyen gondoskodás a' székely nemzetben a' megtelepedéstől fogva a' népesedés szaporítására vonatkozólág volt é? 's ha volt: miben állott az?

Felelet: Valamint a' magyar nemzet, még a' királyság felállása előtt, azután pedig; a' nemzeti osztálynál fogva a' közjavakból részesült eredeti magyarok közé befogadván örököségi joggal az úgy nevezett idegeneket, (hospites) utobb a' H. T. 1. r. 3. 4. 6. 7. 8. címei szerint adomány (donatio) levél nemesseg (armalis) fiúsítás (praefectio) és fiuvá fogadás (adoptio) nevezetek alatt kívánva a' nemzeti katonaság számát szaporítani: mindég előrelátó szemekkel gondoskodott arról; ne hogy honvédő fiai a' har-

cok pusztító hatalma alatt megfogyatkoz-
 zanak: úgy szintén a' székely nemzet —
 melyben a' mohácsi vész előtt voltak ki-
 rályi adományok, 's lehetett levélnemes-
 ség is — nem feledte agg törzsükébe új á-
 gokat oltani; 's e' szempontból találtatott
 föl, 's hozatott, használatba azon mód, je-
 lesen Mátyás király után: hogy elsőtő, ló-
 főtő, gyalogító levelek ereje által, ezen
 még a' magyarok' kijövedele előtt minden
 más ország, 's hatalmasságtól függetlenül
 fennállott székely földön, az eredeti neme-
 sek, u. m. Primorok, Primipillusok, és Pi-
 xidariusok, közé — kik a' régibb időkben
 csak mint lovasok 's gyalogok említettnek
 — sokan felvétettek, a' székely törzsök faj-
 ban helyet nyertek; 's ez által az eredeti
 székelyekhez hasonjoguakká tétetvék:
 kötelességük lett a' hont vérökkel is oltal-
 mazni.

Hatodik kérdés:

A' magonszakadott székely örökségben,
 székely szomszédok között vagyon é idő-
 mulásnak helye, vagy nincs?

Felelet: Állván a' székely nemzetnek
 azon törvénye, hogy a' magonszakadt szé-
 kely' örökségébe a' szomszéd öröküljön,
 (succedáljon) önként értetik: hogy, az el-
 maradott székely örökség több járulékaival
 együtt, a' szomszédok között — bár szá-
 mosok legyenek is azok — egyenlően osz-
 landó, - nem lehetvén egyiknek is a' többi

felett elsősege — mellyből világos az, hogy a' székely szomszédok a' H. T. 3. r. 4 cime szerint in tribu, generatione, et linea köz osztályosok; már pedig a' köz osztályosok közt a' H. T. 1. r. 46. cime, és az 1555-ki 26. t. cikk szerint, akár vérszerénti rokonoknak, akár ugyan azon egy, vagy több falu, és helységekbeli birtoktársaknak (compossessoroknak) tekintessenek: az osztatlan helyre nézve egyiknek a' másik ellen időmúlási joga nem lehet, mint ez a' Bögözi birtokosoknak Bögözi Jakab András, és részesei ellen köz határosztály iránt folyt perókben, 1817-ben költ kir. táblai ítélethől tisztán megtetszik. —

Hetedik kérdés:

A' H. T. 1. r. 17-ik cime szerint a' nemes magyar nemzet' földén az apai és anyai pénzzel szerzett jószág mind két nemet illetvén, 's ezen törvényt a' nemes székely nemzetnek udvarhelyi 1555-ik törvénye 20. 21. 22. 23 cikkjeivel összevetvén: alkalmazható é az a' székely örökséget bíró székely nemzet földén, vagy nem?

Felelet: Ha a' székely apa, és anya örökös, vagy zálog címen szerzett jószágukat a' kötlevéiben, vagy vég hagyományban szabályozzák: ezen szabályozás szerint lesz az öröklés; mert az első szerzőnek a' H. T. 1. r. 5 és 57-ik cime, úgy az appr. const. 1. r. 6. cime 2-ik cikkje, 3. r. 25 cime 1. cikkje, és a' székely nemzet megavult szo-

kása szerént, szabad saját szerzeményéről tetszése szerént rendelkezni. Ellenben, ha a' szerző székely apa, és anya, véghagyomány nélkül halnak el; a' szerzett jószág ragad a' székely örökséghez, a' mint t. i. az vagy fiat csupán, vagy egyszersmind fiát, 's leányt, is illet, az udvarhelyi 1555-ki 20-ik t. cikk szerént.

Ha szerzőknek székely örökségök nem lenne, úgy is követi a' szerzett jószág a' székely örökülési általános törvényt; mert a' ki nem rendelkezett maga szerzette székely földi jószágáról: a' rendelkezés elmúasztása által, megegyezett javainak a' közönséges székely örökülési törvény szerint leendő leszállásában, — a' H. T. 1. r. 17-ik cime, mint a' melly rendelkezés nélkül elhalt vármegyei szerző közapáról, és anyáról szól, — nem lévén ide alkalmazható. —

Ha pedig egyedül székely anya a' szerző, 's végrendelkezés nélkül hal meg, három eset fordulhat elő: mert, a' székely anya, vagy fiuleány, vagy olyan birtokos, ki mind két ágát illető jószágot bír, vagy olyan, kinek csak szerzemény jószága van. Első esetben a' felhozott 1555-ki 20 t. cikk szerént a' szerzemény ragad az örökséghez, másodikban, hasonlóképen ezen elv szerént (*accessorium sequitur principale*) a' járulvány főjét követi. Harmadik esetben: jölhet a' szerző anyának jószágában természet törvénye szerént fiu és leány gyerme-

mekeinek, kivétel nélkül egyenlően, kel-
lene örökösülniük; mindazonáltal, mivel
a' nemzeti positiv törvény a' székely örök-
séget, melly in tribu van, csak fiak számá-
ra határozta: véleményem szerint az illy-
szerű szerzemény is a' székely örökülési
törvény alá tartozandó; minthogy olyan külön
törvény, melly annak két ágat illetőséget
parancsolna, nem létezik, 's különben is a'
csupa székely leánynak örökülhetési egész
joga fiúleányság esetében megnyílik, melly
véleményi állításom tám-okaúl szolgál a' H.
T. 1. r. 19. cime, melly azon indokból,
hogy a' nők honvédelmére fegyvert nem fog-
hatnak, kizárná ugyan őket, azonban némi
könyörületből — mivel különben az örökü-
lésből végképpen elesnének — megengedi
fiakkal együtti részesedésüket. Továbbá

Jóllehet a' H. T. 1. r. 17. cime 6-ik cikkje
meg tiltja magyar leányoknak az oldalas
férfiág — atyafiak által szerzett javakbani
örökösödést; mindazonáltal, ezt, a' zálog
cimen szerzett javakra vonatkozólag ezen
törvénynek magyarázata, a' H. T. 1. r. 19-
dik cime, és a' szokás megengedi: mivel,
az ilyen javak pénz gyanánt tekintetnek.
De székelyek között, fontolóra vévén az
1555-ki udvarhelyi 20-ik t. cikket, — melly
szerint a' fiú a' leányt, ki ki a' maga szé-
kének törvénye szerint kiházasítani köteles
— a' székely leány' zálogos jókban sem örö-
külhet, míg vele egyenlő rokonságú fiútest-

vérei, és rokonai élnek; ezeknek haláluk után pedig az egészben telyes joggal. Szóval: székely leánynak a' kiházásitáson, 's fiúsitásnál (*praefectionál*) fogva rá néző várandó öröklésen (*virtualis successio*) kívül, semmi joga nincs a' székely jószágban, — a' magyar lányt sem illetvén leánynegyed az olyan jószágból melly ezen záratékkal van szabályozva: „*Deficiente sexu masculino, succedat faemineus*“. Tehát a' H. K. 1. r. 17-ik cime székely földre annyival inkább nem alkalmazható: mivel, ugyan a' H. K. 3-ik r. 4-k cime mondja! „*Dissimili penitus lege gaudent*“, 's ezen szavak után, mindjárt az öröklési törvényt említi; melly szerént a' székelyek' öröklési törvénye merőben különbözik a' magyarokétól; valminthogy az eredeti szerzés' cimeis különböző, mert a' magyar földi birtoklás nagyobb részeit királyi adományon, a' székely földi pedig közvetlen fegyverjogon alapúl.

Nyolcadik kérdés.

A' székely falúban, királyi adomány cime alatti birtokos, azon falúba székely örökség megvásárlásánál fogva később bészármazott székelyt birtoklásjog (*possessoratus*) címén kivetheti é a' birtokból, vagy nem?

Felelet: Székely falúban adomány-nemes birtokos, azon falúba székely örökség' megvásárlása által később bészármazott

székelyt, birtoklási jog címe alatt a' birtokból ki nem vetheti, mert illy per folytathatására felperessége nincs; ugyan is a' többször említett H. T. 3. r. 4-ik címe meghatározta a' székely örökölést, hogy t. i. az per tribus, generationes atque lineas generationum légyen: ám, de az adomány-nemes birtokos nem törzsfajbeli (tribus) hanem törvényszerinti örökös; kinek minden jogát fejedelem adta, 's ki ennél fogva annyira idegen, hogy a' székely örökségbe, bármely széki és törzsfajbeli székely, előtte örökösülhet. Így ítelt a' mlgs kir. tábla gróf B. Sándornénak harczói Gálfalvi Elek ellen indított perében. Ezt bizonyítja a' koronkai ügybeni határozat: melly által a' koronkai székelyeknek a' felséges udvartól azon joguk hagyatott helyben, hogy az ottani adomány-nemes birtokosoktól régi székely javaikat visszapörölhessék; mert, kik székely örökségbe királyi jogot visznek bé, azok e tettök által azt eredeti székely természetéből kivetküztetik, minthogy a' fegyverrel foglalt földnek címét az A. C. 3. r. 76 címe 7. cikke szerint királyi joggal váltják fel, 's e' részbe, idegeneknek tekintetnek.

Kilencedik kérdés.

Az oldalos örökösödés esetében, a' székely fiú-leány ág kárára, a' nem fiú, hanem csupa kiházasítva leány-ág atyafi a' fiú-ág

magszakadtán elfoglalván a' teljes székely örökséget, az illy hatalmas foglalás kezdete is jól tudatván; *kérdés*: vajjon az igaz fiúleány-maradékok által, az örökség meghozására indított örökösödésbeli perben, felperesnek az alperes ellen, a' vérség; nem illető (incompetens) foglalás és csupa birtok' valóságain kívül, egyebekről, u. m. az örökösödésbeli jog' egyenetlensége' gyökeréről, használatáról sat. kell-e bizonyítani vagy nem? avagy a' hasonló örökösödésbeli tárgy a' három első megbizonyított vonásokból is törvényesen elhatározatik a' székely törvényben?

Felelet: Az oldalos örökösülés esetében, a' székely fiú magszakadtakor, a' csupa leányág, a' fiúleányág' maradéki elől a' székely örökséget elfoglalván; ha tudatik az: hogy az elfoglalt jószág valóságos székely örökség, 's ha az elfoglalás ideje is nem régi; ekkor, a' székely fiúleányág' maradékinak vérségen, nem illető (incompetens) elfoglaláson, és birtokon kívül: az örökösülési egyenlőség — vagy egyenetlenségről, az alperes csupa leányág ellen bizonyítani nem szükséges; mert a' magonszakadt székely fiúnak valamint tiszta székely öröksége, úgy azzal együtt minden lappangó, erős, ugy erőtlen jogai egész terjedelmükben átszállottak a' valóságos fiúleányág' maradékira, — mint a' meghalt fiú' általános örökösire — az 1555-ik évi ud-

varhelyi alkotvány (constitutio) 20. 21. 22. és 23 pontjai szerint: a' H. T. 1. r. 67. cime 3-ik cikkében irt gondoskodásra nem lévén szükség; minthogy nem az örökség természetéről van a' kérdés.

Tizedik kérdés.

A' H. T. 1. r. 99. cime 4-ik és 102-ik cime 3-ik cikkei, az udvarhelyi 1555-diki székely törvény 20-ik cikkével össze vetetvén: megállhat-e, 's törvényes-e azon követelés a' székely törvény szerint, hogy a' leány hajadon állapotjában maradván el fiútestvéreivel, a' közatya' ingó javaiból, nevezetesen a' közatyának életében szerzett zálogos jószágaiából, „osztály' cime alatt“ egyenlő részt vegyen? vagy azon esetben is, a' székek' törvénye szerint való mértékben kell kiházasítani őt a' fiaknak? szóval: mi a' mérték a' székely leány' ilyen esetbeni kiházasításában?

Felehet. Ha a' magyar csak fiat illető jószágot bir, de fiúágon magonszakadván: leányokat hagy hátra; a' jószágnak egy negyede kiházasításokig nálok hagyatik a' H. T. 1. r. 30-dik cime szerint; a' kiházasítás után pedig minden elmaradott ingó javakban osztoznak, mert az A. C. 3. r. 25. cime szerint a' királyi fiskusnak ingó javakhoz senmi joga.

Mikor, a' magyar fiak csak fiat illető jószágokban megosztottak; azonban egyik

osztályos fiú, fimaradékiban magonszakad, leányokat hagyván hátra a' jószágba: ekkor, a' jószágokat kezéhez vevő fiú tartozik a' leányokat a' jószág jövedelméhez aránylag nevelni, róluk gondoskodni, 's őket tisztességesen kiházásítani. —

A' H. T. 1. r. 100-dik cime szerint, ha a' leányok szülőiknek életökben mennek férjhez: a' kiházásítás mértéke, szülők szabad akaratjuktól függ; egyébiránt a' szokás erdélyi nagyok között az hogy, egy leánynak, 10,000 forint áru ingó jót számítanak férhezmentekor.

Ezen esetekben tehát kitészí a' H. T. 1. r. a' menyasszonyi ajándék mennyiségét vármegyékre vonatkozólag; de a' székely nemzet törvényneiben illyszerű gondoskodás nincs; hanem az 1555-iki 20 cikk határozza a' negyedik esetben azt hogy fiak 's leányok maradván az atyai házban: a' fiak a' leányokat székőknek szokásakint házassítsák ki a' székely örökségből; 's így az atyai házban elmaradott leány nem osztozhatik meg — ha bár a' H. T. 1-ső r. 99-dik cime azt parancsolja is — a' fiakkal az ingó jókból és zálagosokból; mert az 1555-dik 20-dik cikk későbbi törvény a' H. T. 1. r. 99-ik címénél, azonfölül ez az anyaországra íratott, a' székeleknek pedig különös, csak őket kötelező kebelbeli alkotmányos törvényök van, melly az előbeszédi cím szerint is (prologialis titulus) közöttök mindég teljes erejű. —

Tizegyedik kérdés.

A' leány-ág perbe fogván a' székelly fiúágot azon követeléssel, hogy a' jószág fiat, leányt egyaránt illető volna; szorithatják é a' leány-ágbeliek, a' H. T. 1. r. 37. cime' mintájára, a' fiúágban lévőket a' leveleknek hit szerént való eléadására?

Felelet: minthogy székelly földön, a' jószág' természetére nézve, a' törvényes előhit (praesumptio) a' fiak mellett áll; de nem is mutattatik meg, hogy azon jószág, a' H. T. 1. r. 67-dik cime szerént, valamelly leánynak, örökösödési jognál fogva birtokában lett volna: ilyen esetben a' székelly fiu-ágot, a' H. T. 1. r. 37-dik címé erejével a' leány-ág nem szorithatja levelek' eléadására: az idézett 37 címmel összeütköző törvényök lévén az örökösülés tárgyában. Ellenben, ha afféle jószág' valamely része a' leány-ág birtokába vagyon, vagy világos az, hogy kétágot illető jószágot tárgyazó levelek vannak a' fiak kezökben: ekkor a' leány-ág szorithatja a' levelek' hit szerénti eléadására a' fiakat.

Tizenkettődik kérdés

Az Appr. Const. 3 r. 76. cime 12-dik cikkje 4-dik pontja értelmében, a' nemtelenhez ment székelly fiuleány székelly atyafiai, a' jószágot kezökhez nem váltván; *kérdés:* vajjon az ő nemtelen két ág mara-

dékl között a' jószágban azután is megtarthatják - é a' székely nemzeti örökösödésbeli közönséges törvény, vagy nem?

Felelet: Ha lófő, darabont, úgy első (primor) fiúleányok nemtelenhez mennek férjhez, és illető rész örökségüket — a' közelebbi atyafiak a' törvényszabta módon meg nem váltván, magukkal elviszik: ekkor, a' nemtelen atyától született maradékok birandják az örökséget a' székely nemzeti örökösödésbeli köz törvény szerént minthogy, ezen eset által csak felfüggesztetik a' birtok' állapottja, de el nem törültetik az öröklés módja, míg ezen örökséget, azon közelebbi férfi vératyafi, kinek azt az A. C. 3. r. 76 c. 12 cikke 4-dik pontja megengedte, visszaválthatandja.

Tizenharmadik kérdés.

Az Appr. Const. 3. r. 29-dik cime szerént, a' közhatárosztályban és korcsomartásban a' részesedés' mértéke, a' régi telkek' mekkorasága és száma lévén; *kérdés:* vajjon a' törvénynek ezen rendszabása a' nemes székely nemzet földére kiterjed-é, vagy nem? és ha nem: miben áll itten az osztó sinor-mérték?

Felelet. Az Appr. C. 3-ik r. 29. cime közönségesen kötelező erejű törvény mind magyar, mind székely földön, 's az 1811-ki 65-dik felterjesztett törvénycikk is — nyilván kifejezve mind a' székelyt, mind a'

magyart — azon gyökerezik; ha tehát vármegyén a' királyi adományból folyó kitáblázás, valamint a' székelyek között a' fegyverjogon szerzett örökségben következett tribus — generatio — és lineankénti le származás nem tudatnak: ilyen esetben, a' régi telkek' számuk és mekkoraságuk szerint egyenlően osztatnak föl a' közhatárok, az udvarokat, és jobbágytelkeket külön számítván fel, — a' telkek' mekkoraságán, nem a' belső telkek' kiterjedése: hanem az, a' mint t. i. valamelly udvar, vagy jobbágy telek, két, három, vagy többfelé volt feloszolva, — értetvén — . Következőleg az osztás sinor — mértéke székely földön is úgy áll, mint vármegyén. Így ítelt a' m. királyi tábla büjt előhava 26-án 1831-ben a' zágoni közhatár — osztály aránti perben.

Tizennegyedik kérdés.

Egy magonszakadandó magyar, és hasonló székely (personae singulares) két nemzeti, különböző jogú és természetű javaiknak bizonyos részét egymásnak elcserélvén, 's következőleg, a' magyar, székely örökséget, a' székely pedig királyi adományos jószágot, vévén birtokába: történik, hogy cseré után, a' hadban mind ketten elvesznek, *kérdés:* a' királyi fiskus, a' székely szomszéd elől a' következőzés vagy örökösödés rendén elveheti-e a' jószágot, vagy nem?

Felelet: A' székely a' vármegyén, és a' magyar a' székely földön magon szakadván, mind a' kettőnek jóságában az örökösülés lesz a' földön használt örökösülési törvényekkel egyezőleg: a' székelyét a' vármegyén elveszi a' királyi fiskus a' H. T. 1. r. 10 cime, 's több ide szabható törvények szerint, a' magyarét pedig székely földön elveszik a' szomszédok a' székely törvény tartásaként.

Tizenötödik kérdés.

Ha egy székelynek két fia, és egy kiházásított leánya, maradnak, — két fiai a' nemes magyar nemzet földre kiszármaznak, és ottan szereznek magoknak kir. adomány címén kívül jóságot, de székely örökségeiket is birják — egyik fiúnak magva szakad: **kérdés:** a' székely földön kiházásított leány-testvér, magonszakadott egyik fiúnak, a' magyar földön elmaradott ingatlan vagyonában, életben lévő fiú testvéreivel osztozhatik é, vagy nem?

Felelet: A' székely földön kiházásított leány vármegyére kiszármazott, 's magtalanul elhalt fitestvére királyi adományon kívül szerzett ingatlan vagyonában nem örökösül, hanem, örökösül életben lévő fitestvére azon okból: mert az elmaradott jóság vármegyén van, következőleg, vármegyei törvény alá tartozik; ezen esetről pedig azt rendeli a' H. T. 1. r. 17. cime

6 §-sa: hogy a' testvéreknek pénzrel szerzett javaikban vármegyei leánynak nincs része; azonba, ha mindkét testvére maganszakadna a' vármegyén: ekkor, mint vérrokon, örökösülne.

Tizenhatodik kérdés.

Egy székely a' maga lófőségére (primipilatus) új adomány címe alatt királyi jogot hozott be olly rendszabással: hogy, fiak, leányok egyformán részesedjenek benne; de még is azon új adomány tartalma ellen a' maradék között a' székely nemzetbeli szokott örökösödés' közönséges törvénye és módja, többszöri időmulástól fogva maradt használásban; *kérdés*: ha a' családból kiházasított leányok, az örökösödésbeli jog' egyenlősége aránt, az érdekelt új adomány' erejénél fogva, osztályos pert folytatnak: vagyon-e itten ellenök helye törvény értelmében az időmulásnak, vagy nincs?

Felelet: Minthogy a' családból férjhez adott leányok jogaikkal illő korában nem éltek: ez által, a' H. T. 2. r. 12 címe szerint, kiváltságaikról láttattak lemondani — fenn maradván egyébiránt részükre a' fiúleányság esetébeni örökösülés. Következésképp, az időmulás által a' leány-ág a' fiakkal egyszeri osztálytól elrekesztetik. Itt megjegyzendő az: hogy mind két ágbeli egész család kihalván; ekkor a' fískns,

és nem a' szomszéd örökösül az ap. C. 3. r. 76. c. 7. cikke szerint.

Tizenhedik kérdés.

Vagyon egy atyának öröksége, de vagyon királyi adományos jószágga is illy rendszabással szerezzve, „a' fiúág' magszakadtán: a' leányok örökösüljenek“. Két fiak a' két féle természetü jókat osztályban régen két egyenlő nyilba tették, — mind a' két fiú leszálló ágazatán fiúágon magszakadás történik, de előbb a' székely örökséget biróében: *kérdés*: a' fiúleányság címén a' székely örökségbe előre belé ült atyafi a' királyi adományos jószágból részt akarván venni, a' későbbi magszakadáskor, az ezt birt fiú sorában előállott leányoktól a' székely örökségnek ajánlása nélkül az osztályra, felperessége megállhat é, vagy nem?—

Felelet: Mivel a' két fiú, két külön földü, külön alkotmányú, 's külön örökülési törvénnyel bíró jószágot két egyenlő részekre oszthatták volna: ha bár azt tenni elmulasztották is, mindazonáltal azon osztály az örökösülési törvények természete szerint igazításba vétethetik; mert különben, a' két, külön alkotmányú föld örökülési törvénye kijátszatnék, és sem a' fejedelem szava, sem a' székely szokásos törvény nem teljesíthetnének: a' székely leánynak e' szerint kétszer, a' nagyobb jószágban, a' magyar leánynak pedig csak egyszer, és

ekkor is kissebben, kelletvén örökösülni; ezekből tehát önként következik: hogy az illy színű osztályos perben, a' székely fiúleány, felperessége' megállhatására nézve, tartozik maga székely örökségét osztály alá ajánlani. —

Tizennyolcadik kérdés.

Egy házasságban, az atya fiat illető székely-örökségét, úgy az anya is két ágat illető jószágát együtt használván a' házasság' ideje alatt: mindkettejök' nevőkben vesznek örökös címen jószágot, idegentől, fiúról fiúra szállandót, azon falúba, hól egyik sem bir semmit, — leányuk nem is lévén: a' fiak birják ezen jószágot a' szerzők' halála után magok' megszakadásokig; előállván az anyának oldalági következői (successor) az örökösödésbeli perrel: *kérdés*: illy esetben megoszlik-e ezen vett jószág a' székely törvény szerint? vagy — az anyai atyafiak' kirekesztésókkal — az atyafi fiúleányok' birtokában lévő atyai székely örökséghez ragad?

Felelet: Az illyen keresmény-jószág merőben hozzá ragad az atyai örökséghez; mert, az a' kötlevélben — a' kérdés szerint — csak fiakra van szabályozva; de más felől a' fiak, az atya's anya' halálok után, birták a' jószágot, mely, cz által székely természetűvé válván: önként foly, hogy az anyai oldalág kirekesztésével — csak az

atyai oldal-ágot illeti; annyival inkább, hogy a' 7-ik kérdésre tett vélemény szerént, az anyának saját keresmény-jószága is — ha nincs mind két nemre szabályozva a' kötlevéllben: csak fiat illet. —

Tizenkilenczedik kérdés.

A' H. T. 1. r. 53. 54-dik cimeiben elő számlált esetekben a' fiú édes atyját osztályra szorithatván, midőn a' H. T. 3. r. 4-dik cime, 's többfenn álló írott és szokásos nemzeti törvények szerint, a' székelyek, a' magyar nemzetétől merőben különböző örökösödési törvénnyel élnek: *kérdés*: vajjon, a' haza törvényeinek ezen rendelkezése kiterjed-e a' székely-fiúra, vagy nem? 's a' fiúleányt is, fiai, szorithatják-e osztályra, nem-e?

Felelet: A' székely örökölésről szóló 1451-ki, a' H. T. 3. r. 4-dik cime — úgy az 1555-diki törvényekben semmi sincs: mi, a' H. T. 1. r. 53. 54. cimeiben írt osztályos pór' megállhatásával ellenkezne; de más — felől a' H. Könyvben kifejezett okok, székely apa és fiú között, szintúgy meg lehetnek, mint vármegyén; 's aztán a' székely örökölés rendje nem is ellenkezik a' H. T. ezen rendelkezésével: tehát a' székely fiú, a' felhozott törvényben ki írt esetekben, atyját és fiúleány-anyját rövid pörrel osztályra, szorithatja.

Huszdik kérdés.

Az Appr. Const. 3. r. 76-dik címének

16-dik cikke III-dik pontja értelmében, a' vitézlő rend, földét és örökségét csupán zálog-cimen adhatván el: ha még is örök áron eladja; *kérdés*: vajjon a' vétel által lett birtokosnak, az ilyen örökös eladás ellen, az időmúlás használhat-é, vagy nem? megállíttathatik-é történhető perben az illy ellenvetés, vagy nem?

Felelet: Ha a' vitézlő rend, az Appr. C. 3. r. 76-dik címe 16. cikke 3-dik pontja' értelme' dacára örök cimen adta el örökségét: az örökös címet csak zálognak kell tekinteni; mellyből folyólag, benne időmúlás nem lehet az 1555-dik évi székely törvény 25-dik pontja szerint. —

Huszonegyedik kérdés.

Igaz lévén a' székely örökösödési törvényben azon kimondás: „*hogy a' székely örökség, fiú és leány között, egyszerre osztályt nem szenvedhet*“ *kérdés*: vajjon azon esetben, midőn a' székelynek magszakadásában, egyik szomszéd a' férjhez adott, csupa leány két ágat illető saját jószágá, másik: fiú testvéreinek székely öröksége: állhat-é ezen örökösödésbeli törvény' sinormértéke (regula juris) vagy nem?

Felelet: A' magszakadáskor, szomszéd lévén: egyfelől, a' mind két ágat illető 's királyi jogtól ment jószágot bíró leány; másfelől pedig, tiszta székely fiú öröksé-

get bíró fiú-testvér: ekkor a' közből elmaradt jószágban egyedül a' fiútestvér örökösödik a' székely örökösödési törvény szerint, azért; mert a' fiú, a' tiszta székely örökségben, leánnyal egyszerre nem osztozhatik; itt pedig oldalos, vérség szerénti, örökösülés előhiteltetik (praesummitur); minthogy a' magonszakadt szomszéd is törzsfajilag (in tribu) atyafi, a' 2-dik és 6-dik kérdésekre tett feleletek szerint.

Huszonkettődik kérdés.

A' H. T. 1. r. 60-dik címét az 1555-beli udvarhelyi törvény 28-dik cikkével, és az appr. const. 76-dik címe 16-dik cikke 1-ső pontjával összevetve: vajjon azon székelynek, ki a' megkináltatáskor az örök-áron eladandó örökséget meg nem vette, fia, vagy rokona vehet-e, a' káros eladás feltörésére, és következőleg a' károson elidegenített, ősi örökség meghozására, magának, a' székely törvény szerint, felperességet, vagy nem? más szavakkal: megálhat-e ezen felperesség vagy nem?

Felelet: Jóllehet a' H. T. 1. r. 60-dik címe azt határozza: hogy, ha az atyafi, megkináltatásakor, a' jószágot meg nem veszi, azután is ex praejudicio successionis aviticae hosszú pőrrel a' megvásárlótól vissza vehesse; de minthogy az 1555-diki udvarhelyi 28. cikk, — mint későbbi törvény ezzel ellenkezőt rendel, hogy t. i. a' megkináláskor adott időszak után az atya-

fi a' vevőt meg ne pörölhesse, 's ezen törvényt az A' C. 3. r. 76. c. 16. cikkje 1-ső pontja sem törölte el: ilyen esetben — véleményem szerint — az atyafinak felpörösése, a' vevő ellen, meg nem állhat. —

Huszonharmadik kérdés.

Az appr. const. 3. r. 76. cime 14-dik cikkét az 1791-beli 30-dik cikkel összevetve: vajjon a' perben lévő székely-jószág birói zár (sequestrum) alá tétethetik-e, vagy nem?

Felelet: 1562-ben a' segesvári országgyűlésen, a' székely nemzet öröködési joga' sérelmével meghatározatott: hogy a' hűtlenségbe esett székelyeknek örökségök fiskusra szálljon, — melly határozat, ekkor az appr. const. 3. r. 76. cime 12. cikke 11-dik pontja értelméből kivetköztetve végre is hajtattott, azonban az „approbata constitutio“ nevet viselő törvény könyvből — melly az 1540-dik évtől fogva egész 1653-dik évig keletkezett törvénycikkeket foglalja magában — a' szerkeztő biztosság és a' telyes országgyűlés' javallatára kihagyatott a' több jogsértő cikkeket egyetemben; — 's ámbár János 'Sigmond a' fegyverjogon birt egész székely föld eredeti sajátsága' kivetkeztesével, azt királyi jogu helyé átváltoztatni irányuló szándékból — a' mint ez az 1818-ki „székely gyűjtemény“ben kiadott Bernald sententiából megtetszik — többsze-

kely örökségekre adott adomány levelcket, sőt hogy az első, és löfejek örökségekre vegyenek királyi adománylevelet, parancsba is kiadta — mellyekre nézve — úgy vélem, — hogy az adományosok, ha kik székelv földön magszakadásból eredt adomány cimen valamelly örökség' tettleges birtokába akartak jutni: arra nézve ragaszkodtak a' magyar földről szolló H. T. 1. r. 29 cimbeli törvényhez, mellyben, a' birói zár a' pernek a' f. kir. udvarnáli eldöléseig megállittatott vala; mindazon által ezen elvek a' korral változván; más felől az ország a' székelv-ségnek ezen nem csekély sérelmét orvoslandó, 's a' székelv örökösödésbeli jogot régi törvény szabta állapotjába vissza helyezendő: appr. const. 3. r. 76 c. 7. cikkében meghatározta; miszerént oda, hova azon ideig királyi jog nem vitetett bé, ezután a' birtokosok', vagy ezek törvényes örökösseinek, (successorainak) hova a' közosztályosságnál fogva minden székelvek belé értetnek a' fennebbi megmutatás szerént, akaratjuk 's kedvök ellen se fiskus, se más által királyi jog bé ne vitethessék, 's köztök e' cimen leendő birtok-szerzés teljesleg megszünjön; az az előtti székelv törvény-szerénti birtoklás és örökösödés, módja és rendje helyre állittatván; megállittatott továbbá ezen törv. cikkben az is: hogy székelv — földön a' királyi joggal illetett hely elleni időmulás a' fiskus ellenében is 32 év

legyen, hogy a' saját eredeti természetéből kiforgatott székely-jószág és örökség annál könnyebben nyerhesse vissza régi álláspontját, mind ezek felett 1-ső Rákoczy György 1636-ban Január 30-kán költ kiváltság-leveél' alakjában kiadott parancsánál fogva, székely földön a' kihirdetéses pert magszakadás' esetére is megtiltván: az illy örökséget illető maradékokra szállandónak meghatározta; az honnan egyátaljában, és minden esetre kötelező törvényűl állíttatott az érdekelt Appr. const.beli cím 14-ik cikke szerint az; miszerént a' székelységen perben álló jószág birói zár alá nem tétethetik, — az erdő-vesztegetés' esete ezen közönséges szabályból, a' később költ 1791-iki 30-ik, 1811-ki 34. törvénycikkkel szerint, kivételt szenvedvén. —

Huszonnegyedik kérdés.

A' székely szomszédot, a' t. királyi táblán hiteles másban veendő levelekből, a' szomszédi jog címén, másolat, vagy pár illeti-é vagy nem?

Felelet: Az örökség iránti levelekből, mikor ezeket valamely székely hiteles másolatba való vétel véget, a' királyi táblán kikiáltatja, ha kéri a' szomszéd, pár illeti; mert a' H. T. 3. r. 4. címe a' törzsfajivadék 's ágazatonkénti (per tribus et generationes atque lineas generationum) szerinti osztályt meghatározva: úgy említi, mint

még sz. István előtti törvényt; már pedig a' törzsök-faj (tribus) ha szintén nemzedék és ág (linea et generatio nem volna: szomszédot teszen; másfelől a' táblai utasítás 88-dik cikke többre terjedvén ki a' H. T. 2. r. 15 cime tartalmánál azt szabja: hogy, a' hol köz jog forog fenn, az olyan levelekből párt kell adni.

Huszonötödik kérdés.

Egy székelynek három fia atyukról maradt székely örökségükben megosztóván: egyiknek fia, másiknak leánya vagy hajadon állapotban, a' harmadik fiú magon szakad; — mind három fia meghal, előbb a' magon szakadott, -- a' leány atyja ezen testvére' elmaradt javaiból, történt halála miatt, részét kinem vehette életében; a' leány csak az atyja 1-harmad nyiljában-é avagy bátyja elmaradt részének felében is fiúleánynak nézettethetik-é?

Felelet: Midőn egy székelynek három fiai maradnak, kik az örökséget három részre osztják; az osztály után egyiknek fia, másiknak leánya születik, a' harmadik fiú előre magon szakad még akkor mikor a' leánynak attyja is élt; de a' leány' atyja is magtalan testvére után hamar elhalván: életében az osztályt magonszakadt testvére' elmaradt jószágában nem ejtette meg: ilyen esetben, — véleményem szerint — a' leány mind az atya egész örök-

ségében, mind pedig magtalan elhalt nagy bátyja' örökségének felében valóságos fiú-leány; mert az 1451 mvásárhelyi alkotvány (constitutio) melly a' székely örökösülésnek még szent István előtti állását hagyja helyben — a' mint az 1533-ki Csik Somlyon talált — székelyek eredetéről 's több Csik Gyergyó és Kászonszéki főemberek' vitéz tetteiről szóló — jegyzésből — melly az 1818-k évi székely gyűjtemény 275-dik lapján látható — kitetszik, az 1555-dik évi udvarhelyi alkotvány 20, 21, 22, és 23-ik pontjaival egybevetve, meghatározta; hogy, mikor két fiak megosztoznak: mig egyik fiúnak leszálló ágba fiú vagy leánymaradékok lesznek: a' székely örökség más oldal és távolabbi ágra át ne menjen; mellyből a' következik, hogy ha az oldalas magszakadáskor a' köz törzshez egyenlő ágú fiú és leány vagynak: a' leány semmit sem kap; ha pedig távolabbi a' leány: akkor annál inkább nem; ha közelebbi: ő örökösül. A' jelen esetben pedig a' magonszakadt' halála perczét, és nem az elmulasztott osztály idejét külletvén nézni; természetes: hogy ha a' leány' atyja mindjárt a' magszakadás után igyekezendett az osztályt megejteni: leányára maradott volna magonszakadott testvére' örökségének fele. Így köll lenni akkor is, midőn a' megejthető osztály' elmulasztásából osztatlanság következett: mert a' székely örökösülés — az ar-

rol szóló annyiszor felhozott törvények szerint — nem az osztály meg — vagy nem — csésétől, melly a' feleknek tetszésükben áll: hanem a' közelebbi vérrokonság és halál percétől függ.

Huszonhatodik kérdés.

A' nagyobb hatalmasság esetében békesség tekintetéből a' hatalmaskodó a' H. T. 1. r. 59-dik cime szerint, a' maga ős jóságát feltörhetetlen örök czimen elidegenithetvén; *kérdés*: valjon az ilyen okból lett örökös eladás a' ns. székely nemzet kebelében feltörendő perfolymat utján felbontható-e vagy nem?

Felelet: Ha nagyobb hatalmasság esetében a' székely az ellen féllal a' H. T. 1. r. 59-ik cime 6-ik cikke szerint békére lépven jóságát eladja: ezen eladás nem vétethetik szükséges eladásnak, hanem azon kötlevel pör utján feltörethetvén: a' jóságot azok kiket illet visszaszerezhetik; mert az idézett törvény' rendelkezése a' magyarokról szól, és nem székelyekről; de különben is a' székely büntetése nagyobb hatalmasság' esetében csak 24. m. forint, és nem féjének, vagy jóságainak elvesztése, mint a' magyarnak; és így a' székelynek nincs azon kényszerítő oka az eladásra: mint a' magyarnak. —

Egyébbbaránt — eltávozva a' kérdéstől a' székely ha hűtlenségi bűnbe esik: jölle-

het az 1562 t. cikk szerint, láttatik elveszteni jószágát; mind azonáltal, mivel ezen törvény az Appr. const-ban nincs benne, s oda íg tatása a' mondott törvényeket öszveszedő biztosságnak sem adatott utasittással: minden kötelező erejét elvesztette; de egyébként is a' H. T. 3. r. 4. cime 3-ik cikke, és az 1506-i úgy az 1555-ki udvarhelyi alkotvány 30-ik pontja szerint el nem vesztheti; mert a' székely föld fegyver jogon szereztetett, és a' H. T. 1. r. 3. cime szerint sz. Isván király alatt nem volt királyi jog aláadva: miszerint a' hűtlenségi bűn és megszakadás eseteiben fiskus örökösülne, de a' régi örökülési törvény az illy esetekben is változhatlanúl meghagyatott. —

Huszonhetedik kérdés.

A' királyi fiskus, mint nem vérszerénti, hanem törvényes örökösse a' magon szakadott magyarnak a' H. T. 1. r. 27-dik cime értelmében a' birtokolástól üresen maradtakon kívül azon mások' kezein lévő jökban is megörökösödhetik, mellyeket a' magonszakadott ember életében törvényesen birhatott volna — *Decedens etce. quae vivens possidebat, aut possidere poterat.* E' felett a' H. T. 1. r. 23. 24. cim — az appr 2. r. 8-dik cim 5-dik és 4-ik r. 3. cim 1-ő cikkei szerint királyi lappangó joggal — melly gyakrabban megszakadásból szokott eredni — perelhet ki jószágokat. *Kérdés:* a'

székely szomszéd a' magonszakadt székelynek hasonló eltévelyedett jogai iránt — a' birtokban voltakról kérdés se lehetvén — jó és hasznos következéssel perelhet-é vagy nem? — ha igen; miért micsoda színű pereket folytathat? 's különösen a' magonszakadt által életében a' székely örökség bizonyos darabjai meghozására indított 's függőben maradt hatalmaskodásos és zálogos nemű pereket a' táb. utasítás 60-dik cikk sinormértékin magára leszállithatja-é? vagy nem?

Felelet: Állván, a' második kérdésre tett felelet szerént az, hogy az egész székelység egymásnak vérszerénti örököse: a' székely szomszédok magonszakadt szomszédjaiknak minden nyilvános és lappangó vagyoni (realis) jogaiban méltán és törvény szerűleg örököszülnek; 's következőleg a' hatalmas foglalások és zálog felett megindított de a' halál miatt félbemaradt pereket a' táb. utasítás 60-dik cikke szerént magukra szállithatják.

Huszonnyolczadik kérdés.

Valjon a' királyi fiskus a' székely földön királyi joggal illetett fekvő jokra nézve a' magszakadás esetében kihirdetéses örököszüdesi perfolymatot (processum publicatorium) kezdhethet-é — avagy — 32 évek előtt is csupán és közvetlenül a' rendes kihívás utján (evocatio) kelletik meginditania az illy magszakadásos ügyet?

Felelet: A' székely földi fekvő vagyok kétfélek; vagy tiszta székely örökségek; vagy királyi joggal illetett jószágok; mellyek kevesebbek.

Tiszta székely jószágokban királyi fiskusnak örökösülése nincs; mert a' székelyek foggyverjogon szerzett örökségüket a' H. T. 1. r. 3. cime szerint szent István király alatt is nem adták királyi rendelkezés alá: hogy azokat a' hűtlenségi bűn és magszakadás eseteiben elfoglalhassa, elajándékozhatta; az idézett cím nem is róluk hanem a' hét vezérek alatt kijött magyarokról szól; azután is a' H. T. 3. r. 4. cime szerint a' törzsökfaj — nemzedék — ágazatonkénti örökösülés mindig megvolt; 's azonfelül az ők kérésükre Gyulafejevárt költ kiváltság levélben — melyben az ország is megegyezett — 1. Rákoci György fejedelem a' tiszta székely örökségnek magszakadás esetébeni kihirdetését megtiltotta.

A' királyi joggal illetett jószágokban pedig, a' királyi fiskus a' magszakadást kihirdetheti székely földön is, — 's illy esetben nem köll kihivásos pórt kezdeni; mert a' királyi fiskusnak székely földön örökösülési joga az Appr. const. 3. r. 76. cím 7. cikkében gyökerezik; 's ezen törvényt az A. c. 4. r. 3. címével összevetve: az illy magszakadás esetiben 32 év előtt kihirdetéses, azután pedig kihivásos pórt kell kezdeni.

Huszonkilencedik kérdés.

Az Appr. Const. 3. r. 76 címe 7-dik cikkében meg irt 32 évi időmulás vajjon csak azon esetre terjedé ki, ha a' birtokosoknak kedvök és akaratjuk ellen vitetett bé a' királyi jog székelv örökségökbe, vagy azonra is midón a' birtokos 's örökösök magok önkényt vitték bé? vagy — ezen utólsó esetben a' királyi fiskus ellen 100 évi időmulás kívántatik? szóval: mi a' való értelme e' részben ezen érdekelt 7-ik cikknek?

Felelet: Az A. c. 3. r. 76 címe 7. cikkének való véleményem szerénti — értelme ez; hogy a' melly falvakba, örökségekbe a' királyi jog a' birtokosoknak 's örökösöknek akaratuk ellen vitetett bé: azon jószágnak birtokossai magonszakadván ha a' fiskus ellenére akár leányok akár szomszédok, 's mások is 32 évig háborítatlanul birják: az illy királyi joggal illetett jószág, ismét székelv természetűvé válik. Ellenben, midón a' birtokosok önkényt vittek királyi jogat székelv örökségeikbe, 's sem fiak, sem leányok, szomszédok, sem más törzsfajbeli székelvek, azt nem ellenzették: — melly osak ugyan ritka eset — akkor fiskus elleni időmulásra 100 évi békességes birtoklás kívántatik; mert az idézett 7-ik cikkben kivan fejezve: hogy illyen esetben mind fiskus, mind magánosok éljenek a' királyi jogra vonatkozólag az országnak az előtt

fennállott törvényjeivel. Egyébaránr ezen cikk a' székely szabadságnak — mely a' segesvári notáztatás' alkalmával némi sérelmet szenvedett — visszaállítására iránylik.

Harmincadik kérdés:

A' szabadosból gyalogító levél általszékelylyé tett új székelynek, 's már constitutiosnak, szabados állapotjába tett időmulása a' magonszakadt embernek kir. adománnyal illetett jószágában szülheti-é, a' 29-ik kérdésben említett 7. cikk szerint, azon következtetést: hogy a' kir. adományos jószága régi székely örökségnek természetére ismét visszaváltozzék, vagy nem?

Felelet: A' szabadosból gyalogító levél által lett székely' birtoklásának azon ideje; melyet az valakinek magszakadásától fogva királyi adományos jószágában eltöltött: nem számláltathatik az időmulás 32 vagy 100 évei közé; mert a' szabados valóságos nemtelen, 's mint ilyen — birtoklási joggal nem bírván — a' nemesi jószágban nem időszülhet (praescribhalhat) minthogy időmulás, a' H. T. 1. r. 78. cime szerint, csak is az ekklezsia, polgárok, ugyan azon egy urnak szolgáló emberei között, nemes és fiskus közt lehet. —

Harmincegyedik kérdés.

A. H. T. 1. r. 69-dik cime értelmében, ha „nil juris“ záradékkal téteték a' jószág eladása, 's a' vevő magonszakad; az így

eladott jószág királyi fiskusra száll; ha pedig ezen záradékon kívül tétetik: a' vevő megszakadtán visszamarad az eladóra, vagy maradékára. *Kérdés:* valjon ez utolsó esetben, az elmaradott székely-örökség a' székely szomszédra-é, vagy az eladóra 's ennek maradékira száll?

Felelet: Ha a' székely, a' H. T. 1. r. 69 cime értelmében, „nil juris“ záradékkal adja el örökségét, és az azt megvásárló magonszakad: az így eladott jószág a' vásárló székely' szomszédaira száll; ellenben, ha azon záradék nélkül adja el: akkor a' jószág az eladóra száll, vagy annak maradékaira, mert az első esetben a' tulajdonosi jog elvan idegenítve, a' másodikban pedig nincsen; 's ezen idézett törvény a' székely öröklésről szóló törvényekkel nem ellenkezőn, — nincs ok: miért ne birna székely földön is kötelező erővel.

Harminckettődik kérdés

Ha a' fiúleány 's egyszersmind közanya a' magok székely örökségük mellé, az odaszállott közatyával együtt örök árron egy darabb székely örökséget szereznek, az ős anyai örökséget is épületekkel megakadják, 's vég hagyomány nélkül elhalnak: a' házasság' ideje alatt lette ezen szerzemény és építmények az elmaradott fiak és leányok között megoszolnak-é? vagy azok, a' leányokat kirekesztve csak a' fiakat il-

letendik-é? mi a' hozott (positiv) igazság e' tekintetben székely törvény szerint?

Felelet: A' fiúleány', 's egyszerűnind köz-anya' öröksége nyilvánosan csak fiat illetvén: a' házasság' ideje alatt általa és férje által hozzászerzett jószágok valamint az általok tett építmények is csak fiat illetnek; minthogy a' szerzőszülék magok kereste józágaiknak szabályozása nélkül haltak el; 's különben is a' járulmány főjét követi, és az építmények földhöz ragadvák, mind ezekért feltétezik — rendelkezés nélkül halván meg a' szülék — hogy ők csupa fiat illető jószághoz keresvén és arra építvén: csak fiaiknak szerzetek.

Harmincharmadik kérdés.

Illeti-é a' székely szomszédot gyámság azon esetben, midőn a' meghalt atyának a' H. T. 1. r. 115-dik cime szerint sem törvényes korú vér-atyafiai nem maradtak, sem ő árvái gondviselőjükről vég-hagyományilag nem gondoskodott?

Felelet: A' székely szomszédot törvény szerint illeti gyámság akkor: midőn meghalt székely szomszédjának árvái maradnak, de közelebbi rokonai nincsenek; mert a' gyámság' tiszte az örökléssel szálván le, 's a' székely szomszéd vérszerénti örökös lévén: úgy illeti, mint vármegyei jószágban a' fejedelmet, a' H. T. 1. r. 115. és 116. cime szerint. —

Harmincnegyedik kérdés.

A' H. T. 1. r. 87-dik címében meghatározatott, hogy két birtokosok között a' folyóviznek régi igaz árka lévén a' határjegy, ha a' folyóviz megáradván: egyiknek tartományjából egy darabát a' másikéhoz szakaszt; az újj árkon a' viznek az előtt megvolt hasznait a' vitzól távalabb esett birtokos a' másiknak földén gyakorolhatván élvezheti. — *Kérdés:* valjon székely földön az illetén vagyoni szolgálatnak (servitus praedialis) vagyon-é helye, vagy nincs? ha van; milyen határok között?

Felelet: A' H. T. 1. r. 87-dik címe meghatározta, hogy midőn két birtokos között — vármegyén — folyóviz a' határjegy, és ezen folyóviz megáradván egy darabát a' másik szomszéd birtokához szakaszt: a' viznek a' szakasztás előtti hasznait a' más földjén is gyakorolhatja az, kinek földitől a' viz a' szakasztás által más mederbe tért; se törvény, az 1555-diki alkotvánnyal — melly azt rendeli: székely földön a' viz határt nem tehet, hanem csak a' régi folyása — nem ellenkezővén: következik; hogy a' vagyoni szolgálatnak (servitus) székely földön is helye van.

Harmincötödik kérdés.

Egy székelynek székely-örökségén kívül több vármegyékbe jószágai lévén, a' székely földön birtoktalan magyar ellen ugyan

a' székely földön nagyobb hatalmasságot követ el, 's ezért, a' megsértett magyar által pereltetik — valjon, mellyik nemzetbeli nagyobb hatalmasság büntetésén marasztalhatik el, ha a' per a' m. T. királyi táblán folytatattatik?

Felelet: Ha a' magyar elleni nagyobb hatalmasság, székely földön követtetett el: az a' k. táblán nem pörölhet; mert a' H. T. 3. r. 4. cime 3-ik cikke meghatározta, hogy a' székely nagyobb hatalmasságának büntetése 24 mf. legyen, 's ezen összevért csak köztük lehessen pörölni; de füstjéről kihívni ilyen esetben: minthogy ez az A. c. 3. r. 76. c. 12. úgy az 1791. 133. 134. és 135. cikkeiben kijelelt esetekhez nem tartozik: nem lehet; következőleg a' kir. tábla' bíraskodása leszállítandó. Ellenben, ha a' székely magyar földön követi el a' nagyobb hatalmasságot: akkor mint több magyar törvényhatóságokbani birtokos: a' királyi tábla előtt törvényszerűn pöröltethetik, 's miként magyar úgy büntetődhetik. —

Harminchatodik kérdés.

A' H. T. 3. r. 4. cime 5-dik cikke a' táblai utasítás 176-dik cikkével összevetetvén, ha a' megnyerettetett fél nyertesfelével a' kimondott ítélet után, és elég tétel előtt megbékéllik: *kérdés:* valjon a' székely nemzetbeli birságnak bírói két részét felvétetheti-e? vagy nem?

Felelet: Állván a' H. T. 3. r. 4 cime 5-dik cikkében, valamint az 1555-ki évi alkotvány 47- pontjában, irt országos törvény az iránt: hogy a' peres felek között az ítélet kimondatván, ha azután megbékülnek is; a' tisztek még is illető birságukat felvehetik: ezen alapos országgyűlési törvényt a' táblai utasítás 176-ik cikke — mint rendelés: melly a' törvényhozó hatalom által csak ideiglenesen van bévéve: elnem ronthatván; mert a' törvénynek a' H. T. 2. r. 2 cime szerint, következő ellen-törvény által kell megsemmisítenie. —

Harminchetedik kérdés.

A' székely földi szentegyházak' fekvő javakbani idő mulás 40 vagy 32 év-é?

Felelet: A' székely földi három vallású atyafiak között a' szent egyházak' erdeiben az idő mulás nem 40: hanem 32 év; mert az 1451-iki m. vásárhelyi alkotvány, úgy a' 24-dik pontja az 1555-dik évi udvarhelyi alkotványnak egyátaljában és kivétel nélkül mindennemű vagyonakra nézve mellyek az időmulásnak tárgyai lehetnek — egy határidőt: 32 évet határoztak a' nélkül, hogy máshova hivatkoztak volna. —

Harmincnyolcadik kérdés.

A' H. T. 3. r. 4 cime 6-dik cikke szerint, a' székely örökség aránt való 3 forintot felyúl muló per bővebb megvisgálás

végezt a' királyi udvarba felkérethetvén *kérdés*: vajon ezen törvény az 1753-diki 2-dik cikk által szorítottatott-é keskenyebb korlátok közé, vagy nem? 's ha igen: mennyiben?

Felelet: A' H. T. 3 r. 4. cime 6-ik cikke, úgy az 1555-ki alkotvány' 55-ik pontja meghatározta, hogy a' székely örökségfeletti indult per 3 m. forintot felül múltó dologban vég ítélletével véget a' királyig felvitethetik; ezen rendelkezést pedig az 1753-ki 2-dik nov. cikk el nem törölte: mert ott ezen rendelkezés — melly a' székely nemzetnek mintegy kiváltsága és előjoga (prærogativa) — hallgatással van elmellőzve. Ilyen esetben pedig a' H. T. 3. r. 2. cime 3-dik cikke azt mondja: hogy a' régi törvény teljes erejű marad; következőleg a' székely örökség feletti perökről főlebb említett törvények — mellyek azokat — három forint értéken felyúli esetekben — a' f. udvarig fölvihetőknek szabják: kötelező erővel birnak. —

Harminckilencedik kérdés.

Mi annak az eredeti oka és alkalmazossága, hogy a' Comp. const. 3. r. 4-dik cime 2. és 3-dik cikkei feltételők szerint a' falus bíróság' viselése vármegyéken hasznosnak; a' székelységen pedig tehernek: tartatott?

Felelet: A' C. c. 3. r. 4-dik cime 2. és

3-ik cikkei szerint a' falusbiróság viselése vármegyén azért tartatott hasznosnak, mert ott a' falusbiró mindég nemtelenekből választatott: kinek aztán földes uri szolgálata elengedve volt: mellyért a' falu a' földes urnak dolgozni köteleztetett. Ellenben, székely falvakban a' falusbirák lófó és darabant — rendűek lévén: nem volt-e hivatal rájuk nézve semmi jótékonyossággal; melly miatt közöttök mintegy tehernek nézetett a' falusbiróság' viselése.

Negyvenedik kérdés.

A' székely örökség a' magyarjószággal, a' honi régibb és újabb törvények szerint, minden főbb törvényestekintetekre nézve micsoda pontokban egyez-meg, és micsoda pontokban különbözik ettől?

Felelet: A' székely örökség és magyarjóság — jöllehet mind fegyverjogon szerezvék — különböznek a' következőkben:

a.) A' székelyek — kiket a' H. T. 3. r. 4-ik cime kiváltságos nemeseknek, nevez a' hűtlenségi bűn, és magszakadás eseteiben örökölést nem adták át a' királynak; hanem maguknak tartották. Ellenben a' magyarok a' H. T. 1. r. 3. cime szerint a' szent korona, következőleg a' király' birtokába adták. Azért a' székely földi jóságokban — mellyek királyi joggal nem illetvék — magszakadás esetében a' magonszakadt' szomszédai örökösülnek; a' magyar földön mind két esetben a' fiskus.

b) Más a' magyar jószág örökösülési törvénye; mert ha királyi adományos az illy jószág. a' király négyféle szabályozással szokta adni: vagy fiú ágra, vagy mind két ágra, vagy a' fiak halálával a' leányokra, vagy az adományzott' véghagyományossaira és engedvényes örököseire. Az eredeti magyar jószágot pedig ha a' birtokos fiúágban magonszakad II. András D. 4. cikke szerint: Qui eum magis contingunt, obtineant: és ez a' rokonközelségi örökölést jelenti: melly a' magyar földön különbözik a' székelyekétől, annyiban, hogy a' vármegyei eredeti jószágban a' legközelebbi leány, nem a' fiúsításnálvogva örökösül — mellynek abban helye sincs —, ha nem a' rokonközelség nyomán, míg ellenben székelyek között hasonló esetben a' székely leány a' természetes fiúsítás eredményeül örökösül. Továbbá a' székely földi leszálló és oldalos örökösülés: melly az 1451-ki alkotványban, a' H. T. 3. r. 4. címében, és az 1555-ki udvarhelyi alkotványban, jelesen ennek 20. 21. 22 és 23 dik pontjaiban elszorva van: régibb a' magyarok' örökösülési törvényénél.

c) Az Appr. c. 3. r. 76. cime 15 cikke szerint székely földön még a' királyi joggal illetett jószág jövedelméből sem tar-

toznak a' fiskus' számára tized-adással. Ellenben magyar földön, az A. c. 2. r. 10. cime 's több ide alkalmazható törvények szerint, a' tized adásnak helje van.

d) A' productionale és quindenale forumok előtt székelj földi dolgokért nem tartoznak pórt állani se székelj, se magyar; ellenben a' magyar földön létező királyi jószágokért ezen ítélő székek eleibe is mindkettő köteles megjelenni.

e) A' székelységen köz-havasok lévén ezek, az Apr. c. 3. r. 76 cime 2. cikke szerint: közösen használtatnak; ha pedig a' falvak között felosztatnak: az osztály a' falvak', és nem a' falvakban lévő régi telkek' száma szerint lesz; mert az Appr. c. 3. r. 29 cime a' közhatárok és legelők elosztását tárgyazza, a' közhavasokra ki nem terjedve. Annyival inkább, hogy mikor a' székelység fegyverjogon, vitézlő igazsággal elfoglalta a' földet: mellyet jelenleg bir: akkora' törzsfajok(tribus)külön falvakba letelepedvén, egyik (tribusnak) nem jutott több, mint a' másnak; minthogy egyszerű érdemmel szerzették azt: 's azért egyképpen kellett a' havasoknak is őket illetni: következőleg, ha az idők során egyik törzsfaj inkább elszaporodott a' másiknál, még is a' havasok elosztása esetében — nem tekintvén a' szaporodásra — azoknak a' falvak közt egyenlően köll fölosztatniak. —

Megegyezik pedig mind két föld abban, hogy, az Appr. c. 2-ik r. 9 cime szerint, a' bányákból fiskus számára tizedet fizetnek, 's az ércek mindenhonnan a' fiskus tárházába váltátnak bé 's a' t.

Negyvenegyedik kérdés.

A' H. T. 1. r. 4-dik cime a' királyi adomány által megneemesített hazafit a' szent korona tagjának nevezvén, midőn ugyan ezen törvénykönyv 3. r. 4-dik címében az az 1514-dik évben a' székely, királyi adomány nélkül is nemesnek tartatik, kelletik-e őt a' korona tagjának ismerni? és ha igen: micsoda értelemben kell annak venni?

Felelet: A' székelyeket — ha szintén fegyverjogon és nem kir. adomány címén birják is örökségűket — korona' tagjainak kell ismerni; mert ők a' harmadik kijövetelkori magyarokkal szövetségtársakul előre egyeségre lépven: nekik segítettek, a' koronát együtt alkották, szent István után pedig a' magyar törvényhozó testületnek tagjaivá lettek.

Negyvenkettődik kérdés.

Egyik fiú a' székely földön kir. adomány mellett szerzett jószágát több fiú testvéreivel, az atyai székely örökség' osztálya alkalmával, nem akarván osztályra bocsátani: vajjon ő az atyai székely örökségből részt kaphat-e, vagy nem? más szokkal: a'

H. T. 1. r. 44-dik cime a' székely földön ezen esetben kötelez-é nem-é?

Felelet: A' H. T. 1. r. 44: cime székely földön is épen úgy kötelezhet, mint vármegyén; mert azon okok: melyekből az idézett cím kiindúl: mind két földön megvannak.

Negyvenharmadik kérdés.

A' magyar föld Aranyas székben érdemérti jutalomképpen székely földdé tétetett — a' székely földnek bizonyos darab részei imitt amott ugyan azon okokból a' kir. fiakus és magánosok között való örökösödésre nézve magyar földdé tétetvék kir. adományok által. Mi az eredeti oka, és alkalmatossága annak, hogy a' magyar földnek székellyé, és ennek ellenkezője, u. m. a' székely földnek magyarra tételök, a' H. T. 1. r. 4-ik cime' értelmében egyformán érdemért való jutalmazásnak nézetett?

Felelet: Azon helynek: mely Torda vármegyétől a' Maros és Aranyos folyóvizei közt elszakasztattak, minthogy a' kézdi székelyek a' tatárok elleni csatában jelesen harcoltak: székely földdé tétele méltányoson érdem jutalmának tekintethetik mindazokra nézve, kik azt nyerték, mind a' székely földre nézve; mert a' székely vagyoni joga (jus reale) szebb a' magyarokénál.

Ellenben pedig a' királyi jognak a' szé-

kely földre bévitele: ha bár az azt nyel-
rőkre nézve annak nézethetik: a' székely
földre nézve nem érdem; mert ez által a'
székely nemzetnek rokonközelségi örökös-
sülése, szomszédi joga, a' földnek pedig
előbbi szabadalma megcsontkittattak. Mellyet
bizonyít az is, hogy későbbben a' törvény-
hozó testület e' sérelmet orvoslandó, meg-
határozta az Appr. const. 3. r. 76. cime sze-
rént azt: hogy a' királyi joggal illetett szé-
kely jószágokba az időmulás fiskus ellenis
32 évigleni békés birtoklás legyen.

Negycennegyedik kérdés.

Egy örökösödési perben, a' székely
jog, székely földön fekvő jók iránt a' kir.
adományból folyó joggal összeütközvén:
olyan eset forog fenn, a' melly sem a' ma-
gyar írott sem a' székely szokásos törvény-
ben eldöntve nincsen — azonba mind ket-
tőhez egyformán hasonlít; *kérdés*: mellyik
nemzetbeli törvény szerént kell meghatá-
rozni a' tárgyat?

Felelet: Az előbeszédi 12 cim 3. cikke
szerént, ha az örökösülési perben olly eset
adja elé magát, mellyre mind az írott, mind
a' székely örökösülésről szóló szokásos tör-
vény egyképen illenek: ekkor: minthogy
a' székely földi királyi joggal illetett jószá-
gok csak kivételek gyanánt vannak, 's
eredetileg székely természettel bíró jószá-
gok körül; 's azon fölül székely földön is

foly a' per: ennek székely törvény szerint kell elítéltetnie.

Negyvenötödik kérdés.

Vagyon-e a' székely szomszédnak fölpörössége a' magonszakadott székely jegyruhas özvegyét az özvegyi kenyér kiszakasztására szorítani?

Felelet: A' székely szomszédnak, ám-
bár vérszerénti örökös: nincs fölpörössége
a' magonszakadott székely' jegyruhas öz-
vegyét az özvegyi kenyér' kiszakasztására
szorítani; mert az A. C. 3. r. 25-dik cime
csak a' meghalt férj vérrokonainak ad illy
pör folytatására fölpörösködhetést. —

Negyvenhatodik kérdés:

A' székely fiúleánynak fiúleánya, csu-
pa férjhezmenetel által felszabadúl-e az a-
nyai hatalom alól, vagy nem? és ha nem
azon férjhez ment fiúleánynak fiai a' nagy
anyai hatalom alatt maradnak-e, vagy nem?
szóval: a' H. T. 1. r 51-ik cime mennyiben
alkalmazható székely földön?

Felelet: A' székely fiúleány' fiúleánya
férjhezmenetele által az anyai hatalom alól
fölszabadúl személyében, de anyai öröksé-
géből semmit sem kap; mert az élő' javai-
ban nincs örökösülés: 's épen ezért anyai
örökséget tárgyazó pört sem kezdhet anyjá-
nak életében; mindazonáltal fiai juthatnak
férje', vagy férje' atyjának hatalmuk alá;
mellyből az a' következés, hogy a' H. T.

1. r. 51-dik cime merőben alkalmazható a' székely földön is.

Negyvenhetedik kérdés:

Egy magon szakadandó székely fiútestvér' életében két leány testvéreinek kiadja a' székely örökséget a' jövődó fiúleányság reménysége alatt az együtt ketten való osztályra, maga otthon se lakván, ezen osztály után két leány testvérei meghalnak, egyiknek fia másiknak leánya marad, azután maga hal meg: *kérdés:* a' fiú a' székely örökséget ezen osztály elrontásával egészen magáévá teheti az időmulás ellent nem állván? és 2-or ha magáévá teheti: azon véghagyomány nélkül kihalt magonszakadottnak, a' székely földön hivséges szolgálataí által szerzett számos ingó vagyoni: a' fiú és leány között megoszolnak-é, vagy csupán a' fiúé lesznek a' fekvő örökséget követvén?

Felelet: Az 1451-ki m. vásárhelyi székely alkotvány — összevetve ezt az 1555-ki udvarhelyi alkotvánnyal — meghatározta: hogy a' magonszakadt oldalos atyafi örökö-sülése a' haláltól függ; későbbben meghalván pedig a' fiú két leány - testvéreinél: azok soha fiúleányok nem lehettek; most pedig, midőn egyiknek fiú, másiknak leány maradéka van: nem jöhet elé a' fiúleányság esete; mert székely földi örökségek szabályszerűleg csak fiat illetnek; 's

ez okon a' fiú a' leánnyal egyenlő ágon soha nem osztozhatnak. Mert a' leány a' székely földi örökségben csak akkor örökösül, midőn a' törzshez vele egyenlő közelségű fiú örökösök nincsenek. Mind ezekért az előre kiadott örökség osztályát a' fiú: az időmulás ellent nem állván: megsemmisítheti és az egész fekvő és felkelhető örökséget méltó igénnyel követelheti magának

Negyvennyolcadik kérdés.

A' magyar földön, székely föld széliben olyan birtokos vagyon, kinek nemesi lakhelye a' magyar falúban van, — utánnavalói pedig székely földön is vagynak — egy székely kissebb hatalmat követvén el az egyik székely földi függeléken (appertinentian) a' magyar földön keresztül székely falújába futó utjában elfogatik: a' magyar udvarba bévitetik; hol reá azon birtokos az 1791-diki ideiglenes 95.dik cikk értelmesszerént harmadnapos törvényt tartat: *kérdés: ezen esetben: a' kissebb hatalmasság büntetése 50-é, vagy 12 1/2 magyar forint?*

Felelet: Elfogatván a' székely a' magyar földi főjósághoz tartozó székely földi járulék-örökségen elkövetett kissebb hatalmasság vétkéért: futó utjában a' magyar curiába vitetik, harmadnapos törvényre. Ilyen esetben a' magyar nem tarthat harmadnapos törvényt a' székelyre magyar

földi nemes udvarán; hanem a' hatalmas kodó azon székely falúba — mellynek 'hatarán történt a' hatalmasság vétke — visszavitetendő lévén; székely birák által kell — harmadnapos törvény elejébe állittatván — elítéltetnie; mert az alperes: 'székely; a' tett helye: székely föld; 's ha látomás (oculatio) kelletik: egyik jog' birája a' más földre be nem mehet; mert a' H. T. 2. r. 65-ik cime szerint: *authoritas cujuslibet judicis solummodo ad loca jurisdictioni suae subjecta se extendit.* Következőleg magyar földön meg nem állhat a' törvényszék (forum) 's magyar földi bíró székely földi kisebb hatalmasság' büntetéséről nem ítélhet. Ha pedig székely földön perli meg a' hatalmaskodó székelyt: büntetése a' székely törvény szerint leend.

Negyvenkilencedik kérdés.

A' H. T. 3. r. 4-dik címében ezen kitétel: „Qui per tribus, et generationes atque Lineas generationum (antiquorum more) Haereditates, ac officia inter se partiuntur, et dividunt“ mai napon igen szélesnek tetszén; mi volt az 1514-dik év' körül való oklevelüleg (diplomatice) meghatározott használat (usus) a' székely örökség' leszállásában és nemzeti tisztek tételében: ezen szók „Terra sicularum“ az udvari stýlben is előfordulván? különbözött-e az akkori a' máí szokástól, miben és mennyiben? szó-

val: ezen alapos törvény' szavainak mi az igaz értelme alkalmaztatólag?

Felelet: A' székelység Erdélyben ma is lakott havasközötte helyeiken megtelepedvén a' foglalt földet törzsfaj (tribus) nemzedék (generatio) és ágazatonként (linea) osztotta fel; volt pedig hat törzsfaj, u. m. Halom, Eőleócz, Jenő, Megyes, Adorján, és Ábrán a' Kállay' jegyzete szerént. Maros székbén volt 24 ágazat; melyről a' 91-ik lapon láthatni. A' törzsfajok nagyobb vagy kevesebb számmal minden falvakban megvoltak; mit bizonyít az is — mi a' Balogh Ferenc' 1579-ik évben költ ítéletéből (sententia) kitetszik: hogy az alpereseknek saját ágazatukból és nemükből kellett öszesküvőket (conjurator) előállítani; az öszesküvők pedig külön falvakban laktak; és így több falvakban voltak egy törzsfajban 's ágazatban lévők: kik is lófősegeket birtanak. A' törzsfajok — és ágazatokban a' tisztség viselése párhuzamoson járt a' jószággal, mely nyilvános egy 1486-dik évben költ ítéletből (sententia) — mely szerint Mártának Hidvégi Mikó Lörincnének, és Annának szentannai Tóth Miklósnének; Szentgyörgyi Balázs' leányainak, — mint fölöpörösöknek — atyjuk testvére Szentgyörgyi György által elfoglalt örökség vissza-ítéltetik a' jószággal járó hivatalokkal együtt, mint atyjuk' jogáni fiúleányoknak.

Melly adatokból önként következik, hogy a' székely földi foglalt örökségekben törzsfaj és ágazat szerint lefelé szállott az öröklés, míg a' fiúág fenn állott, ha pedig fiú nem volt; akkor a' leány örököszült kinek, ha fia és leánya lett: csak a' fiú örököszült az 1451-ik és 1555-dik évi alkotványok szerint; minthogy a' fegyverjogon szerzett föld csak fiat illetett. Ha valamelly ágazat mind két ágon kihalt: örököszült: azon törzsfajbeli szomszéd; és ha egyik ágazat kihalt: a' másik, ha egyik törzsfaj: hasonlóan a' másik örököszült az elmaradott örökségben, melly örökségi leszállás — kivévén a' székely földön királyi joggal itt ott illetett jószágokat — mai napon is úgy áll mint Verbőci idejében: mind az által a' hivatal mai időben nem a' jószág' leszállása, hanem a' személyes érdem szerint birtokosok közt osztogatattik az újabb törvények rendelkezéséből

Ötvenedik kérdés.

Midőn a' H. T. 3. r. 4-dik cime 1514-ben a' már régtől fogva maga jogaival 's különös törvényeivel élt nemes székely nemzetrőli némely törvényeknek előterjesztése után azt monja: „*Reliqua jura etc. in eorum medio valent, et inter se se nota sunt*“, — e' mellett, a' hosszas használaton kívül eleitől fogva a' fejedelmi feltételekben a' székely nemzeti jogok és törvények megerősítették (noha az 1691-diki Leop.

kötl. 3-dik pontjában különösen mint székely törvények ne legyenek is említve) akkor — lehet-e abban kérdés: hogy az 1451, 1505, 1506 és 1555-diki székely törvények a mennyiben későbbi írott törvény és szokás által meg nem változtattak: teljes törvényes hitelességgel (authentia) és kötelező erővel ne birjanak? és ha lehet 's vagyion: a' két-kedés okai mikből állának? 's azok az fennírt három törvényes okokat meggyengithetnék-e, vagy nem?

Felelet: A' székely törvények, kebelbeli alkotványok nem csak 1451-ből 1505-1506. 1555-ből, hanem az 1466—1606-ki és 1608-beli törvények is teljes kötelező erővel bírnak; annyival inkább, mert felsőbb megegyezéssel hozattak, 's a' fejedelmek által több ízben megerősítették, a' velek való élés által idősültek, 's a' H. T. 3-dik r. 4-ik. cime 7 cikke is rájuk utal: ebből folyólag, a' melly pontokat későbbi országos törvény nyilvánosan, vagy az ellenkező gyakorlat hallgatólag el nem töröltek, azok az előbeszédi 12 cim szerint mind állanak.

A' Törvényből Kérdés.

Micsoda esetekben szabad vagy kell a' saját JÚST törvényes Perfolyamaton kívül magános vagy, köz tett által (VIA FACTI PRIVATI vel PUBLICI) védelmezni? avagy legalább ha következőleg Perfolyamat válik is a' tárgyból, a' védelmet elkezdni?

F e l e l e t e k

I. Az oldalos atyafi mag nélkül kiholt közél való atyafiának elmaradott javait a' tiszta és közvetetlen örökösödés igazánál fogva, a' Hár. Törv. I. R. 67-dik czímje szerint, törvényes béiktatás, v. perfolyamat nélkül elfoglalhatja, és maga 's maradéki számokra méltó igazsággal megtarthatja; az ily osztályos atyafiak közt az örökös vallomáynak sem kellettén a' Hár. Törv. I. R. 63-k czímje szerint törvényes béiktatás. Ha többben vagynak az örökösödésbéli egyenlő jussal bírók, mindenik elő álhat a' foglalásra, egyik a' másikat ki nem rekesztheti, mert elsőbbségi just a' törvény a' másik felett egyiknek sem engedett.

II. Az ilyetén módon leszállott, vagy akárki régi csendes birtokából kifoglalt joknak erőszakos foglalójit és birtokossait esztendő előtt a' Hár Törv: I. R. 63-k czímje szerint hasonló erőszakkal ki lehet vetni, mert e részben az erőterővel vissza lehet verni. — Ha pedig az örökösnek v. birtokos-

nak nincsen elég ereje a' kivételre, vagy tanácsosabbnak tartja ezen erőbeli menedékkel nem élni, ekkor, az esztendő előtt megindítandó panaszos kereset útján, az Ap. 3. R. 8-k czimje szerint tisztek által, magát a' birtokba vissza tétetheti; de ezen folyamat sem tartja meg ugyanazon törvény szerint a' pernek egész formáját.

III. A' Hár. Törv. 1. R: 40. 45 k czimjei és az 1791-ki 133.k ideig való articulus feltészik: hogy az 1-ső és 2-od izbeli vér atyafiak közös birtokban lévő jókból osztoznak meg egymás között, 's a' köz törsökök halálok után közvetlen osztálynál egyebet nem is rendelnek azokban. — Tehát nyilván van az érdekelt három törvényeknek ezen feltételekből, hogy azon közös jókat a' megholt köz törsökök halálokkal, perfolyamaton kívül magános cselekedet útján vehették kezre a' gyermek és unokák. — Külömben is: ha a' fennebbiek szerint az oldalos atyafi' megszakadtán, szabad perfolyamaton kívül a' leszállott jókat birtokba venni, úgy ezen esetben méltóbb jussal lehet és szabad; mert az öszszefüggés szorossabb.

IV. A' Hár. Törv. 1. R: 43. 45 k czimjei szerint az osztatlan állapotban együtt szerző atyafiak közül egyik a' másikat a' birtokból ki nem rekesztheti, 's ha ki akarná vetni, a' másik magános erő útján (viafacti) magát a' birtokban méltó jussal oltalmazhatja; mert a' kettő között, az ősi jókat is ide

értve csupán az osztály van hátra, úgy de az osztály vagy részekre való szakasztás, a' közös tulajdonságnak közös birtokban léte-
léből szokott megesni, és ha egyik a' má-
sik törvénytelen erőszakja miatt osztály e-
lőtt semmi részt nem használhatott volna,
úgy is a' haszon gyümölcsnek természetesen
következő megítélésével csak oda megyen-
ki a' dolog, mintha az birtokban lett volna.

V. A' csupa jegyruháas özvegy aszszony
a' Hár. Törv. 1, R. 98-k és Ap 3. R. 25-k
cízmjei szerént férje halálával perfolyama-
ton kívül benne marad néhai férje javaiban,
mind ideig mind pedig örökösön tartó jús-
saira nézve. Mert ezen 's más hazai tör-
vények is a' megholt férfi örökösseit útasit-
ják az ellenne esztendő után — megindit-
ható illető perfolyamatokra. Különben is az
aszszony a' férjhezmenetel által a' jegyruháig
láttaik minlegy férje jószágát zálogul venni.

VI. Az ily özvegy aszszonyoktól is a'
férje örökösseit illető levek, a' Comp. 4 R.
11-dik cízmje szerént, perfolyamaton kívül
a' temetés alkalmatosságával tisztli petséllés
által elvétehetnek.

VII. A' férje nevét megváltoztatot asz-
szony néhai férje jószágában az ő jegyru-
hája 's egyéb jussai kifizetéséig, teljes ki-
elégítéséig magát védelmezheti minden per-
folyamaton kívül; mert a' Hár. Törv. 2. R.
24-k cízmje a' jószág örökösseit az ellene in-
ditandó perfolyamatra útasítja. 9*

VIII. Az olyan férjfi, kinek felesége magtalan, vagy ha gyermek maradott, de az is gyámatyaság alatt meghal, perfolymat nélkül magános erejével felesége v. gyermeke elmaradt javain tarthatja kezét mind addig, míg az örökösök az 1791-ki 134-k ideig való ártikulusban elrendelt perfolymat útján kiváltják tőle a' jószágot, kit 30 napokig Perelni sem szabad.

IX. A' férjhez ment aszszony, férje életében, a' férje javai jövedelme mérséklett használásában, szükségeihez képest ha férje nem akarná minden ok nélkült az ő tartását kiszolgáltatni, magát megtarthatja magános erő által is; mert ha perfolymattal kellene azt mindenkor megnyerni, úgy a' törvényes együtt lakás és élés lehetetlenek lennének. — Egyébaránt: Férje halála után is magános cselekedet útján benne marad a' jószágban.

X. Az egyik házas fél a' házasság ideje alatt lett közös szerzeménynek közös birtokában magát a' másik kivetű erőszakja ellen, a' Hár. Törv. 1. R. 48. 102. 110 dik czímjeik feltételek szerint, magános erő által védelmezheti. — Mert a' sajátság és birtok mind közös lévén, a' Hár Törv. 1. R. 68-k czímje nyomán, az erőnek erővel el-
lent lehet állani.

XI. Az atyai hatalom alatt lévő fiu mint a' háznak élő tagja természetesen benne van a' születés tetténél fogva az ő fiúi tartása-

han, mert a' Hár. Törv. 1. R. 51. 52. 53. 54-k címjeiből megtetszik, hogy a' fiú az atyával együtt lakhatik, együtt élhet 's némely esetekben a' meglévő jókból együtt megis zosztozhatik. Külömben: az 1792-ki 2-k artículus 1. pontja a' fiúnak a' tartás használásában lételit feltészi 's megerősíti.

XII. Így a' hajdonleányok is benne az ő leányi tartásokban, még a' szülők holtok után is a' születés tetténél fogva, a' Hár Törv. 1. R. 28. 29. 92. 100-k címjei fel- és kitételeik szerint. Mert őket a' köz szülők házaktól kellett férjhez adni 's kiruházni. —

XIII. A' meghalt szülőknek gyám atyaság alá esett gyermekei eljűtván törvényes ért idejekre, az 1791-ki 52-k art 10-k pontja szerint gyámattyoktól magok javait perfolyamaton kívül kezekre vehetik. Mert azoknak birtokában a' Hár Törv 1 R. 40-k címjénél fogva már perfolyamaton kívül megörökösödtek vala, mely valóságos birtókbeli just a' gyámatyai gazdasági kegyes intézet nem megváltoztatni, de sőt a' mely állapotban leszállott, védelmezni köteleztetett.

XIV. Az atyai 's gyámatyai hatalom a' szülői szeretet és törvény határai között, magános erőnn v. tett által abban az esetben is gyakoroltathatik, midőn annak bizonyos részbeli gyakorlása iskolai v. mesteri igazgatora bizatik. Ez több hazai törvényekből a' köz intézetből, eleven szokásból és a' tárgy természetéből világos.

XV. A' földes uri hatalom az 1791-ki 27-k art. szerint bizonyos pontokban magános erőn, de külömbb esetekben uradalmi törvény-széket kellettén tartani, perfolymat által is szokott gyakoroltatni, mely az ezen törvényben érdekelt 's köz időre helybe hagyott 1769-ki urbarialis rendszabásból is megtetszik.

XVI. Az Apr. 5. R. 76. címje 12 dik art. 4-k pontja szerint a' jobbágyhoz férjhez ment lófő és darabont leányok a' magok székely örökségeknél örök becsű árrát, (ha új és tiszta az eset) perfolymaton kívül kezekre vehetik, mert a' kibecsültetést és az örökségnek a' zászló alatt szolgáló küzelebbi atyafi kezébe adását a' törvény perfolymat közbe jövetelin kívül láttatik a' tisztekre bizni. Ide járul azon ok is, hogy hanemes szabad Székelyekhez mentek volna férjhez abban az esethen magát az örökséget is perfolymaton kívül vehetnék volna birtokokba a' Hár Törv. I. R. 40 67-k címje szerint.

XVII. A' Hár Törv. 1. R. 87 ik és Apr. 3. R. 40 dik címjeik feltétele szerint, azon folyóvizre, melynek fele egyik, fele a' másik birtokosé, egyik a' másik földihez malom felállítás vagy hely védés végett, a' más kára nélkül magános tett által perfolymaton kívül gátat vagy töltést ragaszthat, mert: az ilyen cselekedettel a' más földé hatalmasul nem vétetik-el, hanem a' gátat vagy töl-

tést csináltató a' maga határiban képzelte a' maga igazát gyakorolni.

XVIII. Ugyan a' Hár. Törv. I. R. 87. dik címje szerint, azon folyóviznek, mely két birtokos között határjegyül szolgál, de áradásában elhagyván igaz régi árkát, egy darab hely elszakadásával merőben a' másik földre vészi folyását, a' víztől meszszebb esett birtokos illető hasznait magános tett által perfolyamaton kívül szabadon veheti, mert: az áradás vagy szakasztás előtt, a' vízen való jussai gyakorlásában lévén, az ő csendes birtokát ezen vizerő (vis fluminis) félbe nem szakaszthatta, fel nem függesztette, sem el nem törölte.

XIX. A' pusztá szőlő hely, az Ap. 3. R. 55 dik címje szerint, az azt nem művelő rest tulajdonostól perfolyamaton kívül elfoglaltathatik.

XX. Minden marhát tartó gazda a' más kára kikerülésével lévén köteles marháját szabad legelőjén kötve, vagy kerítésben tartani, a' tilalmas határokról u. m. vetésekről, szénahelyekről, makkas és más erdőkről, a' a' károsított, a' megesett kár és költség fáradság zálogjába, az ott talált barmokat a' Hár. Törv. 3: R. 33. dik címje és az 1812 ki 34. dik art szerint, magános erőn behajthatja és meg rekeszthetik, a' kiváltásig tarthatja, melyet harmad nap előtt is köteles kiadni, ha kára a' barom tulajdonosa által az alatt kifizettetik. Ha pedig nem

azt naponként fizetendő három nehéz giva büntetés alatt, tartozik a' megrekesztő harmad nap mulva Tiszt kezébe adni, hogy a' kiváltás ügye itt igazodjék-el, mely nem kicsiny büntetés a' marhát kinem adó törvénytelen erőszakja' megzabolázására van feltalálva. Egyébaránt ezen két törvények azon esetre, melyben a' három természet elleni kárt okoz p. o. valakinek kirakott üvegeit elrontaná (Pauperies) láttatnak ki nem terjedni. —

XXI. A faluk, földes urak és városok a' magok nyomás határokról az ott talált idegen marhát a' kártétel és hajtó egy v. fél krajtzár megvételekért, magános erőn behajthatják, s az Ap. 3. R. 33-k czimje szerint, a' behajtásnak kisebb hatalom büntetése alatt ellene állani sem szabad.

XXII. A' vétket cselekedő Nemes a' véteknek tételén és helyben találtatván, a' Hár Törv. 1. R. 9-k és Comp. 4. R. 16 k czimjei szerint paraszt kéz által is elfogattathatik — mert, az idézés nemesi szabadsága ilyen esetben nekie semmit sem használhat; de azután illető perfolyamaton kelletik meg büntettetnie. —

XXIII. Az erdővágás előfahántás's több hatalmaskodás eseteiben a' tilalmas cselekedet' végbevitelin rajta-ért v. onnan futó útjában lévő nemes vagy nemtelen személyt magános erőn az 1791-ki 95 ideig tartó art.

szerént ellehet fogni, de harmadnapos per-folyamatot kell reá láttatni.

XXIV. A' tóból halat lopó, a' lopás tet-tén vagy onnan szaladó útjában találtatván-az Ap. 3. R. 36-k czimje szerént, magános erőn elfogattathatik, és díj fizetés nélkül ki sem szabadulhat.

XXV. A' más határáról sőt lopó, a, lopás tettén vagy szaladó félben találtatván' az Ap. 3. R. 15-k czimje szerént, elfogat-tathatik; de azután törvényt kell reá tartatni

XXVI. Így van a' rendszabás a' feje, delmi tárháznak törvény által körül írt 's meghatározott gazdaságában az Ap. 2. R. 9. czimje 2. art. szerént a' kenesőben.

XXVII. Az. Ap. 2. R. 12. Cz. 5. 6. 7-k art. szerént a' Harminczad vámban.

XXVIII. Az Ap. 2, R. 16. Cz. 1. art. szerént az aranyban, ezüstben megcsaló ellenis.

XXIX. Az arestom esetében a' hibás sze-személy vagy javai az Apr. 3. R. 11-k és Comp. 4 R, 16-k czimjei szerént, a' meg-sértett kérésére a' várasok, faluk és hely-ségek előljáróji képviselőji által megtartóz-tathatnák.

XXX. A' vétkeket cselekvő és keringő jóságatlan Nemes a' meg bántott fél kérésére elfogattathatik, és az Ap. 3. R. 11-dik Cz. 2-k art. szerént törvényig kezesség alá vet-tethetik.

XXXI. A' ki nemesi szabadságát lekötötte, azon kötelezésnél fogva a' mindjárt

írt törvény szerint megtartóztathatik.

XXXII. A' számadó nemes szolga ha számadás elől szándékozik elszökni hivatala helyéről, a' Mátyás 6. Törv. 53-k art. szerint letartóztathatik — szükség itten tekintetbe venni az Apr. 4. R. 8-k cziujét és 5. R. 84-k kimondását (Edictum).

XXXIII. A' kezesség állapotjában, ha a' levél úgy költ, azon levél tartalékja szerint, a' kezes az Ap. 3. R. 11. Cz. 2-k articulussánál fogva elfogattathatik.

XXXIV. A' czirkálásban kiadott gonosztévő ugyan a' most írt 2-k art. szerint letartóztathatik.

XXX. Az egyszeri gyilkosságnál több gyilkosságot cselekvő Nemes, a' Comp. 3. R. 14. Cz. 4 k art. szerint, perfolyamaton kívül helybeli tisztek által töstént elfogattathatik.

XXXVI. A' szembe való adós, ha ke-ringő és jószágatlan, a' Mátyás 6. Törv. 29. Ulász. 1. Törv. 92-k, úgy a' Comp. 4. R. 15-k ozimje 2-dik articulussai összevetések szerint, a' hitelező kérésire elfogattathatik.

XXXVII. Az adót be nem fizető embertől a' hátra lévő adó, az Apr. 3. R. 2-k czimje 7-k art. szerint, nem törvényes hanempolitiai úton vétetik-fel.

XXXVIII. Paraszt ember helyes gyanura is, a' Hár. Törv. 3. R. 32-k czimje — Ap. 3. R. 47-k Cz. 3. 11-k — Comp. 3. R. 8. Cz. 5-k — 4. R. 16. Cz. 1 ső articuluss-

sai, úgy az 1791-ki 94-k ideig tartó art. szerint, elfogattathatik.

XXXIX. A' gonosztévő „Tolvaj” kiáltásra és harang féreverésre, az Ap. 3 R. 47. Cz. 6-k art. szerint, 200 forint Birság alatt elfogattatni rendeltetett.

XL. Az Ap. 5. R. 6-k kimondása értelmében, a' csoport marha hajtás esetében a' tilalmas helyeken tétetett kárt, a' káros a' hajtó legények és ezeknek marháji letartóztatásokkal egyszerre és perfolymat nélkül megveheti, a' hibátlan gazdának marhájiban semmi kárt nem tétetvén.

XLI. Dézmát és egyéb terheket hordozó szekerések károkat tévén, az Apr. 5. R. 7. 8-dik kimondásai szerint magános erőn „Tolvaj” kiáltás mellett is elfogadtathatnak.

XLII. A' bujdosó és lézengő gyanús rossz ember, az Ap. 5. R. 9-k kimondása szerint elfogattathatik.

XLIII. Az ingyen gazdálkodtató nemesturak 's főrendek szolgálját, az Ap. 5. R. 27-k kimondása szerint, a' faluknak szabad elfogni.

XLIV. Szegődött idejét jámborul kitöltött szolgálga, az Apr. 5. R. 84-dik kimondása szerint, perfolymaton kívül tiszti segítség által a' maga hórit gazdáján megvétethetik.

XLV. A' földes úr és földön lakó között, a' telekből léjendő kimenetel feltételei nem tellyesítése aránt kiűtött ügyek és nehézségek, az 1791-ki 26. art 5-k pontja szerint, gazdasági polgári úton (linea oeconó

mico politica) a' Tisztség által törvényos perfolyáson kívül igazittatnak el.

XLVI. Így határozatnak el a' szolgálat és büntetés mértékei felett eredett némely bajok is, az 1791-ki 27-k art. szerint, mind két félnek folyamodása a' Kir. fő Kormányhoz fenmaradván,

XLVII. A' ki perben nem állott, ha a' kettő között kifolyt perben költ sententiával annak csendes és régi hirtoka elfoglaltatni intéztetnék, magát a' Hár. Törv. 2. R. 76 k czimje zserént, a' csupa ellentállás tétével védelmezheti — mert a' sententiák végén kitétetetni szokott ezen rekeszték: *Az Alperesnek és másoknak ellentmondások, az előbbeni tárgyra nézve ellent nem álván*“ oda czéloz, hogy a' mely rész ki nincsen ítélve az elégtétel által el sem foglaltathatik.

XLVIII. Az élete veszedelmében álló személy, a' Hár Törv. 3. R. 21. 22-k czimjei szerint, az igazságtalan megtámadó ellen magát ennek megölésével is magános erőn óltalmazhatja, a' büntelen védelem határait szorossan megtartván. — Ezen általános természetű igazságot a' most érdekelt polgári törvény is megerősítette; mert különben ilyen esetben a' panasz és polgári segedelem után való várakozásból a' megtámadott jámbornak halála következne, elsőbb pedig a' megtámadott ártatlan személye a' megtámadó gonosz személyénél a' természet törvényiben is.

XLIX. Az üléssel fenyegetődző ellen is, ha fenyegetéseit beszokta tellyesíteni a' Hár Törv. 3. R. 23-k címje szerint, helyes a' magános erőn való védelem. sőt.

L. Ugyan azon törvény szerint, a' szóval való ellentmondás is meg engedtetik; de ha az hasonló becsület-sértésekkel tétetik-meg, a' nyelv-váltság büntetésire indítandó peren, a' magát mocskos szókkal védelmezelt nem fog nyerni, mert már magának egyszerre eleget vett.

LI. Ha két Faluk között a' Falyó viz a' Határ Jegy, és az egyik Félnek malma Gátja elszakadt 's után ezen Birtokos a' malom ujj Gáttját; nem a' régi helyibe hanem más, és az ellen Birtokos tiszta Határába hirnélkül helyhezteni; Ez esztendő előtt azon ujj Gátot levágathattya, és azon levágatás által semmihatalmoskodást nem téssen; mert, a' malom Tulajdonosságának, nem vólt Jóga tett uttyán a' régibb Gát helyet megváltoztatni.

LII. Így ha két hatalmaskodásnak tetőző szemben álló követelések öszve ütköznek, ennek meg határozásában mindenkor azt szükség nézni melyik vala köteles per, és mellyik tett uttyán cselekedni? a' mely meg ítéltethetik az egy esztendői csendes Birtokból, mert a' melyiknek egy Esztendői csendes Birtoka vólt meg pörölheti a' mást hatalmaskodás, vagy Panaszos kereset uttyán — pedig megeshetikhogy *IN JURE* a' másnak van igaza, a' ki esztendő előtt tett utján

bánt akkor mikor eanek pör uttyán kellett volna lépést tenni. — melyekből az a' következés, hogy a' Hatalmoskodás és panasz utyain megindított pörök csak a' birtok, és nem a' *JUS* oltalmára való Interdiktumok. —

Boldogoknak nézetnek a' törvényben a' birtokosok; mert a' birtok czimjét kijelenteni és békibizonyítani nem kötelesek, némely esetekben haszon gyűjtőcsöt nyernek, a' vagyont addigtartják kezeiken, míg más magáénak lenni azt meg nem bizonyíthatja, a' birtokban magokat magános erőn védelmezhetik, 's ha kivettetnek belőle, a' meghatározott idő alatt azt ismét visszafoglalhatják, az egymást egyarányban elenyésztető, ellenkező bizonyítások esetében jobb az sorsok és állapotjok, mely miatt az értelem előtt kétséges tárgyban a' tetsző ítélet is részekre hozatik, de a' pernek költségeit is könnyebben hordozhatják.

A' Birtokosok boldogságának ezen pontjait a' romai törvény már a' Krist. sz. után az 550-k eszt. körül meghatározta vagy részszerént *Lege* 11. *C. de pet. haer.* — *L* 28. *C. de rei vind.* — §. 4. *Inst. t. de Interd.* *L* 1. *C. unde vi.* — *L* 3. §. 9. *L* 17. *ff. de vi et vi arm.* — *L* 1. §. 9. *ff. uti possid.* *L* 125 et 128. *ff. de R. I.* mint akkori alkotványos össze szedés jelesen megerősítette, elkerülhetetlen szükséges és gyökeres rendszabás lévén a' birtokosok boldogsága, által jött a' magyar törvénybe is, vagy úgy is fel vétet-

hetett, mint a természeti okosság törvényinek egyik követni való igazsága; mely ámbár ezen nevezet alatt nyilván római módon ki nem jelentetik is mindazáltal felértékelik, feltételek és máj napon annak érdekelt pontjai nemes Erdélyországban is eleven gyakorlásban vannak.

A van kérdés alatt, midőn a praetori Interdictumok a panaszos perfolyamaton kívül nem igen vannak az Erdéli törvényben kinek kel saját igazának birtokában magát magános erőn, perfolyamaton kívül óltalmazni? — ki adós a büntető törvény megvetése adósságos contractuissánál fogva a magánosnak vagy polgári köz társaságnak; és ennek személlje micsoda esetekben tartoztat hatik le külön, vagy vagyonjával egygyütt? Ez egy iskolai törvényes kérdés; melyre a felelet csak öszszegyűjtésből áll, törvényünkben errenézve a feleletbeli ki és feltételek szélyel állanak, némely esetekben homályosok is, 's több rendszabásoknak öszvetésekből szükség kivilágosítani; mert a Tanuló lo egyszerre, hosszas tapasztalás és éles vizsgálódás nélkül észre sem veheti.

A kérdést tevő úgy tapasztalta több pereknek kimeneteléből; hogy a lakosok a törvénybeli birtokosok bódogságát a törvénybeli birtokosok bódogságát a maga törvényes határain túl is kiszokták terjesztetni, a hol nem illik, ott is a birtokból akarnak pereltetni vagy részszerént perelni

is, és e' részben a' törvény igaz valóságos értelme sokak által nem követtetik; melynek oka a' nem akarás, vagy az észre nem vétel, holott ha az ezen tárgy aránt költ törvények szorossabban megtartatnának, sok pereknek útja előre bérekészződnek}, 's a' törvényt sértők idő telve annyira nem károsodnának. Az ok nélkül való perlekedés terhe a' földnek, ellensége a' magános csendességnek, állortzája az igazságnak, a' stellationatus vétkei közzül egy, mely 33 mforintoknál több büntetést érdemel; ellenben az igazságos okon épült perlekedés szelid eszköze a' személy becsület és vagyon bátorságának, elősegítője az igazságnak és polgári jóllétnek.

A' feltett kérdésre a' feleletnek éppen a' törvény szoros értelme szerént való teljes kivilágosítása, az eseteknek összeszedése, a' törvényeknek összszevetése, a' homályoknak eloszlatása, a' hibás véledéseknek eltörlése, a' helytelen képzeleteknek kiirtása, 's az ok nélkül perlekedni hajlandónak következő kára megbizonyítása; mindezek az igazság és törvények megtartását nem keveset segítik eléfclé. — A' kérdést tévő és felelő 52 esetet megemlített, mint maga vélekedésit csak annyiban adta elé; a' felelet a' törvénnel megegygyez é nem é? ítélje-meg a' jó Hazafi. — Szükséges volna ezen materiáról bővebben és köz erővel gondolkodni. —

Nevezetesebb nyomda hibák.

<i>Lap.</i>	<i>Rend.</i>	<i>Hibák.</i>	<i>Olvasd.</i>
7	1	örököség	örökülési
7	19	kelle'	kell-é
—	21	fikust	fiskust
9	7	szomszédnek	szomszédnak
14	24	ágát	ágot
15	16. 17	örökülésből	öröküléstől
25	31	fiskns	fiskus
31	18	kivetkeztetve	következtetve
33	29	ágazaton- kénti szerénti	ágazatonkénti
34	19	elmaratott,	elmaradott. —
34	20	nezettethetik é,	nézetethetik.
35	21	távolabbi	távolabbi
36	26	féjének	fejének
35	15	ágba	ágába
37	5	utasittással	útasításul
40	8	önkényt	önként
40	17	ha a'	ha azt a'
40	21	önkényt	önként.
41	1	törvényjeivel.	törvényeivel.
41	—	Egyébaránr	Egyébaránt
—	13	jószága	jószág a'
42	4	valjon	vajjon
44	22	se	's e'
46	11	ronthatván	ronthatja
—	16	javakbani	javaikbani

M. VÁSÁRHELYEN

1844.
